

REVISTA ORTODOXĂ

Publicație on line a Arhiepiscopiei Craiovei
www.revistaortodoxa.ro

Nr. 1/2016

Revista Ortodoxă

PUBLICAȚIA ON-LINE

A

ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI

NR. 1/2016

**EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI
CRAIOVA**

COLEGIUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

Î.P.S. Acad. Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA,
Arhiepiscopul Craiovei, Mitropolitul Olteniei și
Decanul Facultății de Teologie a Universității din Craiova

MEMBRI

Pr. Conf. Univ. Dr. NICOLAE RĂZVAN STAN
Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN IVAN
Pr. Conf. Univ. Dr. PICU OCOLEANU
Pr. Conf. Univ. Dr. CONSTANTIN BĂJĂU
Pr. Lect. Univ. Dr. ION REȘCEANU
Pr. Lect. Univ. Dr. IOAN SORIN BORA

REDACTOR ȘEF

Pr. Lect. Univ. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE

COORDONATOR REVISTĂ

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

CORECTOR REVISTĂ

Pr. Dr. CĂTĂLIN DAN
Drd. DORU MARCU

TEHNOREDACTARE

VALENTIN CORNEANU

CUPRINS:

Cuvânt din Amvon

Pr. Conf. Dr. Constantin Băjău

Duminica Sfinților Părinți de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea:

Moștenirea unității și adevărului în Biserică peste veacuri..... 5

Teologie și viață

Arhid. Dr. Ioniță Apostolache

Lămuriri cu privier la contextual social și religios al familiei:

statutul ontologic al legăturii dintre bărbat și femeie..... 8

Pr. Ion Rațiu

Eli, Eli, Lama Sabahtani..... 10

Protos. Drd. Nifon Văcăruș

Psalmi în cultul Vechiului Testament..... 13

Ierom. Dr. Nicodim Macovei

Istorie, cultură și spiritualitate românească în contextul european al

veacului al XVIII-lea..... 24

Prof. Alexandru Gheorghe Vanciu

Rugăciunea din grădina Ghetsimani și rugăciunea domnească.

Elemente teologice de legătură..... 37

Pr. Ilarie Iliuță Dobleac

Câteva povește despre împlinirea milosteniei creștine..... 46

Pr. Tinel Florin Dudău

Învățătura despre suflet și trup în Vechiul Testament..... 49

Biserici și Mănăstiri din Oltenia

Arhid. Dr. Ioniță Apostolache

Însemnări și amintiri de cinste din istoria bisericii oltene: Biserica din Argetoaia, ctitorie boierească cu valoare biseculară..... 56

Pr. Tinel Florin Dudău

Mănăstirea Vatopedu – perla Sfântului Munte Athos..... 58

Biografii Luminoase

Dr. Toma Rădulescu

Ion Popescu-Cilieni, slujitor al altarului și al culturii..... 61

Recenzii

Arhid. Dr. Ioniță Apostolache

Lucrare publicată sub egida editurii „Mitropolia Olteniei”: „Logos Parainetikos” în abordare hrisostomică..... 64

Poezie Religioasă

Pr. Mircea Nincu

Între cer și pământ..... 67

Sub bolta de piatră..... 69

Fântânarii cerului..... 70

Documentare

Pr. Conf. Dr. Constantin Băjău

Praznicul „Bunei Vestiri” în gândirea Sfinților Părinți: Sărbătoarea bucuriei veșnice..... 71

Cuvânt din Amvon:

Duminica Sfinților Părinți de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea: Moștenirea Unității și Adevărului în Biserică peste Veacuri

Pr. Conf. Dr. Constantin Băjău¹

Duminica a VII-a după Sfintele Paști, care urmează îndată după Înălțarea la cer a Domnului, este închinată Sfinților Părinți de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (anul 325). Ei sunt cei care au apărat credința în dumnezeirea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și au formulat-o în scris, în primele șapte articole ale Simbolului de credință (Crezul).

Sfinților Părinți de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea li se cuvenea prinosul nostru de recunoștință și de cinstire, printr-o Duminică în care toți fiii Bisericii Ortodoxe să-și îndrepte gândurile, cu evlavie și în duh de rugăciune, către acele personalități ale creștinismului primar din veacul al IV-lea, participanți la cel mai important sobor, convocat de primul împărat creștin, Constantin cel Mare. Asemenea sărbători întâlnim în calendarul ortodox și la Duminica a IV-a după Rusalii, închinată Sfinților Părinți de la Sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon, sau la Duminica a XXI-a după Rusalii, închinată Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea Ecumenic.

Duminica a VII-a după Paști este așezată între momentele de maximă trăire duhovnicească ale Învierii, respectiv Înălțării Domnului și Pogorârii Duhului Sfânt, momente în care este concentrată istoria mântuirii.

Un moment istoric pentru viața Bisericii

Duminica Sfinților Părinți ne pune în față un moment istoric, în care Biserica, prin cei mai de seamă fii ai ei, Sfinții Părinți, după trei secole de suferințe și prigoane, pornite din partea lumii păgâne, se arată biruitoare și asupra celor din urmă dușmani, proveniți chiar din interiorul ei. Este vorba despre susținătorii celui mai primejdios eretic, Arie, care prin viclenie, reușise să-i atragă pe mulți creștini, îndepărtându-i de la credința lor în Dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos. El interpreta eronat și tendențios Sfânta Scriptură,

---

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

înțelegând rațional nașterea Fiului din Dumnezeu Tatăl. Pentru a-i abate pe creștini de la adevărul suprem al Dumnezeirii Fiului, îi transpunea pe un alt plan al gândirii, trecând de la Nașterea din veșnicie a Fiului din Tatăl, la nașterea trupească. El nu ținea seama de relația din cadrul Sfintei Treimi, dintre Tatăl și Fiul, care era de altă natură, spirituală și nu fizică. Iar eroarea prindea rădăcini în mintea oamenilor simpli, rătăcindu-i de la credința lor ortodoxă.

Astfel, bucuria și pacea, dobândite cu mari sacrificii de către Biserică, fiind puternic amenințate de pericolul ereziei, marele și înțeleptul împărat, Sfântul Constantin a convocat în anul 325 într-un sinod, forul suprem al Bisericii universale, pe toți episcopii și părinții din imperiu, în cetatea Niceii, capitala Bitiniei. Sfinții Părinți au putut să analizeze erorile apărute, să elucideze teologic problemele ridicate de Arie și în final să-l condamne pe el și erezia lui, fixându-se în scris egalitatea și deoființimea Fiului cu Tatăl, precum și Nașterea din veșnicie a Fiului din Tatăl. Nu trebuie uitată bunăvoința, evlavia și credința, dar mai ales smerenia primului împărat creștin, prezent la sinod, care și-a arătat cinstea față de toți sfinții părinți veniți aici, ce încă purtau rănilor din timpul prigoanelor.

Rugăciunea permanentă pentru unitatea Bisericii

Biserica noastră, prin rânduieli și slujbe, are ca obiectiv permanent zidirea sufletească a fiilor ei. Lucrarea sa învățătoarească este concentrată în Sfânta Evanghelie, ce se citește la Sfânta Liturghie. Și în această Duminică, dogma fixată de Sfinții Părinți la Sinodul de la Niceea se regăsește în relatările Sfântului Evanghelist Ioan, care redă cuvintele Mântuitorului din rugăciunea făcută pentru Sine, pentru apostoli și pentru toți credincioșii, rostită înainte de prinderea, judecata, Patimile și Răstignirea Sa, rugăciune către Tatăl Cerească, prezentându-I misiunea pe care o împlinise pe pământ. Vorbește ca Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii, Dumnezeu adevărat și Om adevărat: “Aceasta a vorbit Iisus și, ridicând ochii Săi la cer, a zis: Părinte, a venit ceasul! Preamărește pe Fiul Tău, ca și Fiul să Te preaslăvească. Precum I-ai dat stăpânire peste tot trupul, ca să dea viață veșnică tuturor acelor pe care Tu i-ai dat Lui. Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 1-3).

Preaslăvirea este făcută de Tatăl și de Fiul. Este o reciprocitate, care relevă atât dumnezeirea Tatălui, cât și a Fiului. Căci opera de mântuire împlinită de Fiul vine în întâmpinarea vocii Tatălui, pentru ca toți oamenii să aibă viață veșnică, viață pentru care au fost creați

de El dintru început. “Eu Te-am preaslăvit pe Tine pe pământ... Și acum, preaslăvește-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuți, cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de a fi lumea” (Ioan 17, 4-5).

Oamenii au cunoscut mântuirea venită de la Dumnezeu Tatăl, prin cuvintele Fiului (Ioan 17, 9). Și aceasta pentru că Mântuitorul zice: “Toate ale Mele sunt ale Tale și ale Tale sunt ale Mele” (v. 10). Este o unitate ființială a Fiului cu Tatăl. Fiul se regăsește în Tatăl așa cum Tatăl se regăsește în Fiul. Aici se afirmă deoființimea Lor, confirmată în rugăciunea Mântuitorului, făcută către Tatăl: “Păzește-i (pe apostoli) în numele Tău, pe cei ce Mi i-ai dat, ca să fiu una, precum suntem și Noi” (v. 11).

Pentru aceasta se ruga Mântuitorul Tatălui ceresc, încheind lucrarea Sa pământească, pentru ca oamenii să creadă în Dumnezeirea Sa, căci El de la Tatăl venise. Așa se rugase El atunci, așa se roagă acum Sfânta Biserică, pentru ca oamenii să fie toți una în credința lui Hristos Dumnezeu și Mântuitorul lumii: „După cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una” (Ioan 17, 21).

Teologie și Viață:

Lămuriri cu Privire la Contextul Social și Religios al Familiei: Statutul Ontologic al Legăturii dintre Bărbat și Femeie

Arhid. Ioniță Apostolache¹

Dorit sau nedorit, adevărul unei existențe sănătoase din punct de vedere socio-moral, etnic, cultural și nu în cele din urmă personal se leagă de realitatea concretă a familiei. Mai mult decât acestea, legătura binecuvântată dintre bărbat și femeie prin Taina Căsătoriei este socotită a fi darul și binecuvântarea lui Dumnezeu pentru subzistența întregului neam omenesc.

Ce este familie creștină până la urmă? Iată o întrebare atât de simplă la care se poate răspunde firesc în câteva cuvinte: legătura convenită dintre un bărbat și femeie. Orice explicație anexă ar atrage cu siguranță după sine mai multe semne de întrebare decât cel așezat la începutul argumentului nostru. În contextul nelămuririlor unor așa-zise „realități sociale”, mărturisirea creștină arată o singură cale măsurată și cântărită în barometrul firescului și al normalității.

Căsătoria, „un act sfânt, de origine dumnezeiască”

Conform definiției juridice, familia reprezintă „un fenomen social sau o formă de relații sociale între oamenii legați între ei prin căsătorie sau rudenie”. Cu alte cuvinte, vorbim de realitatea unei existențe generale, care se manifestă și se consumă în raport exterior vis-à-vis de ceea ce numim societate. Rămâne însă o latură mult mai profundă, de taină am putea spune, prin care pătrundem fiecare dintre noi realitatea acestui fapt. Este o stare pe care am trăit-o fiecare în felul nostru și fără de care nu am putea fi ceea ce suntem. Este vorba de legătura binecuvântată și dăruită cu harul Duhului Sfânt, pe care se întemeiază celula dragostei firești a celor ce-și făgăduiesc respect și prețuire veșnică înaintea Sfintei Evanghelii. Căsătoria și implicit familia reprezintă realitatea naturală prin care Dumnezeu face să sporească, să crească și să se întărească neamul omenesc. Într-o notă foarte explicită, învățătura Sfintei noastre Biserici spune lămurit că această Taină „este un act sfânt, de origine dumnezeiască, care împărtășește harul Sfântului Duh, prin preot, unui bărbat și unei

---

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

femei care se unesc liber în căsătorie. Datorită acestui fapt, Taina Nunții sfințește legătura naturală a căsătoriei și o înalță la rangul unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică” (Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Dogmatica*, vol. III, p. 176).

Unitate și complementaritate ontologică

Ca legătură naturală pe viață dintre un bărbat și o femeie, familia asigură celor ce trăiesc realitatea ei unitatea completă a existenței pământești. Acest lucru se împlinește în mod firesc odată cu crearea primilor oameni. De aceea, după plăsmuirea lui Adam, Dumnezeu spune că „nu este bine ca omul să fie singur pe pământ” (Fc. 2, 18). Și în același timp, „luând una din coastele sale”, Stăpânul a așternut peste bărbat „un somn greu”, a „plinit locul cu carne” și a făcut femeia, pe care a numit-o Eva, adică „mama tuturor celor vii”. După ce s-a împlinit aceasta, Adam a spus: „Iată aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup” (Fc. 2, 23-24). În această înțelepciune a fost rânduită existența omului complet, pentru ca unitatea sa de om „să se realizeze în dualitatea neuniformă și complementară de bărbat și femeie”. Sub această formă, nu greșim să spunem că „deosebirea complementară trupească redă și condiționează o diferență complementară sufletească” (Pr. prof. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, p. 370).

Rămânem așadar la convingerea că în starea naturală a căsătoriei se conturează negreșit și reușita familiei. Numai în acest fel și sub această formă i se oferă nota ei de complementaritate și eficiență, concretizată în: naștere de prunci, ajutor reciproc și ferirea de desfrânare. În consecință, orice rătăcire dincolo de firescul acestor lucruri, ontologic rânduite de Dumnezeu în existența noastră, malformează adevăratul sens al vieții sociale și ne elimină din contextul mântuirii.

Eli, Eli, Lama Sabahtani

Pr. Ion Rațiu¹

„.....iar în ceasul al nouălea a strigat Iisus cu glas mare, zicând: *Eli, Eli, lama sabahtani?* Adică: „*Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?*” (Matei 27, 46).

Când omul păcătuiește, găsești o explicație pentru retragerea harului de către Dumnezeu. Dar la persoanele cu o viață duhovnicească aleasă, la cele care și-au închinat viața lui Dumnezeu, care Îi slujesc fără echivoc, acest lucru este greu de acceptat și în cele mai multe cazuri aproape imposibil de explicat. Pare de neînțeles că o persoană care își ajută semenii să se ridice din patimi, să aibă parte de o experiență a părăsirii de către Dumnezeu.

Retragerea harului la persoanele cu o viață duhovnicească îmbunătățită nu este dată de starea lor de păcătoșenie, ci face parte din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care dorește ca prin această retragere să-l duca pe om către o cunoaștere deplină a Sa. Dumnezeu nu Se retrage pentru a fi uitat. Această retragere nu are în vedere dispariția nevoii de Dumnezeire. Retragerea harului are ca scop probarea dragostei față de El sau mai bine zis autoevaluarea proprie specifică fiecărei persoane în parte care dorește dobândirea harului Duhului Sfânt ca sens prioritar și unic specific vieții pământești (*Sfântul Serafim de Sarov*). Pentru a fi și mai bine înțeleși se impune precizarea că Dumnezeu nu are nevoie din partea noastră de nici un fel de probă sau demonstrație de natură teologică, duhovnicească sau lumească. El în atotștiința Sa, ca atribut fundamental Divin, cunoaște cele ce vor fi săvârșite de noi mai înainte ca noi să le rezultăm. În acest sens mărturisește Sfântul Simeon Noul Teolog în rugăciunea a șaptea anexată canonului de împărtășanie unde spune: „*cele încă nesăvârșite de mine le-au cunoscut ochii Tăi și în cartea Ta se află scrise și cele încă nefăcute de mine.*” Așadar toate cele ce se vor săvârși de noi vor fi tot pentru noi, în favoarea sau în defavoarea noastră; și ele, faptele noastre, vor sta în ziua judecății Împăratului Hristos ca martor și etalon după care ne vom ocupa locurile noastre de-a dreapta sau de-a stânga vieții viitoare. În orice caz, dacă aceste stări lăuntrice sunt trăite cu răbdare, ele devin ziditoare. În acest sens avem exemplul grăitor al avvei Apfy care ducea un trai aspru. După ce a ajuns episcop, a vrut să facă aceleași nevoințe și în lume, dar n-

---

¹ Parohia Tâmburești, județul Dolj.

a mai izbândit ca în pustie. Și căzând înaintea lui Dumnezeu, zicea: Doamne nu cumva din pricina vlădiciei mele m-a părăsit harul Tău? Și i s-a descoperit lui: nu; căci atunci erai în pustie, și nefiind om, te ajuta harul Meu; dar acum ești în lume, și te ajută oamenii.

Sfântul Ioan Scărarul numește această stare de părăsire “o cale scurtată” spre desăvârșire, prin care Dumnezeu vrea să încununeze mai repede sufletele în care descoperă dor de desăvârșire și dorința de mântuire.

Părăsirea omului virtuos de către Dumnezeu are ca scop și ferirea omului de a cădea în mândrie. Se poate întâmpla ca aceste persoane să ajungă să uite că au primit harul ca dar și să facă din har o realizare personală. În astfel de situații, încercările și retragerea harului sunt leacuri bune pentru cunoașterea slăbiciunilor personale, căutare a ajutorului dumnezeiesc precum și sporire în smerenie.

Scriptura ne spune că “Cine nu adună cu Mine, acela risipește” (Matei, 12, 30), de unde reiese ca diavolul nu este absent din virtuți, ba este chiar mai primejdios în astfel de virtuți decât în vicii, pentru că în aceste tipuri de virtuți el capătă înfățișarea binelui. Cu Hristos cel din vedenii de pildă, îl poți pierde pe Hristos cel adevărat.

Stările de părăsire pot dura de la câteva clipe la câțiva ani sau chiar o viață întreagă. Însă, ceea ce este important de reținut este ca indiferent de durata și intensitatea părăsirii, Dumnezeu nu ne abandonează niciodată pe deplin, El nu are pe nimeni de pierdut. Din acest motiv, această părăsire dumnezeiască poate fi numită mai degrabă ascundere sau micșorare a harului, decât lepădare sau părăsire și are drept scop mântuirea și nicidecum nimicirea omului.

Harul vine și pleacă spun Sfinții Părinți. Singura prezență permanentă a stării harice rămâne doar în Împărăția lui Dumnezeu. Când vine îl umple pe om de mângâiere duhovnicească. Iar plecarea este îngăduită ca omul să-și dorească asimilarea harului. Iar pentru asimilare este nevoie de multă trudă. Dacă nu ar exista și această retragere, omul ar putea să nu-l asimileze niciodată. De pildă, este de ajuns să ne amintim de sfântul apostol Petru care a primit mult har pe muntele Tabor dar neasimilându-l, a ajuns să se lepede de Hristos.

Asemenea s-a întâmplat și pe vremea aveau Felix când un frate a mers odată la Avva, împreună cu câțiva mireni. L-a rugat fratele să le spună un cuvânt de învățătură, însă bătrânul tăcea. După ce l-au rugat mult, bătrânul le-a spus:

- Vreți să auziți cuvânt?

Au răspuns:

- Da avva, vrem.

Atunci le-a spus:

- Acum nu mai este cuvânt. Atunci când întrebau frații pe bătrâni și făceau ce le spuneau bătrânii, Dumnezeu le dădea cuvânt pentru folosul celor care îi întrebau. Acum, însă, pentru că întrebă, dar nu fac ceea ce aud, *a luat Dumnezeu harul de la bătrâni* și nu găsesc ce să grăiască, fiindcă nu mai este cel care să lucreze.

Auzind aceasta, au suspinat și au spus:

- Roagă-te pentru noi, avva!

Iată deci că Dumnezeu nu a retras harul de la părinții îmbunătăți ai pustiei ca urmare a nevredniciei sau stării lor de păcătoșenie, ci indirect, ca urmare a nepăsării celor care îi ascultă, nepăsare care avea să atragă după sine și retragerea harului divin tocmai de la cei care-L râvniseră o viața întreagă în crăpăturile pământului.

Desigur că există și o altfel de retragere a mângâierii harice divine care ține exclusiv de starea de păcătoșenie a persoanei în cauză. Nu se poate primi harul divin dacă nu înduri toate ispitele care vin de la diavol, de la trup și de la lume. Cel mai mare obstacol care împiedică harul lui Dumnezeu este iubirea de sine. Când Dumnezeu găsește inima golită de toate dorințele, El o umple cu harul Său, ceea ce este imposibil de descris. Poate fi numai trăit în inimă. Dar chiar și o clipă de gânduri păcătoase poate face ca acest har să se retragă.

În concluzie, harul divin se retrage deoarece astfel inima însetează după Dumnezeu și va tânji cu mai multă ardoare asemănarea cu Acesta, iubindu-l mult mai mult. Persoana care a cunoscut viața trăită prin har, nu mai poate afla odihnă în nimic din cele prezente în această lume, ea va dori din nou harul Treimic. Iar când l-a dobândit după retragere, are parte de o netulburată pace.

Psalmi în Cultul Vechiului Testament

Protos. Drd. Nifon Văcăruș¹

„Dumnezeule, cântare nouă Îți voi cânta Ție; în psaltire cu zece strune Îți voi cânta Ție” (Ps. 143, 9)

Cultul Vechiului Testament. „Omul, ca ființă religioasă, își manifestă dragostea față de Dumnezeu, Creatorul și Binefăcătorul său, și tinde mereu spre realizarea comuniunii cu El prin acte de cult. Totalitatea formelor, a actelor religioase și a ceremoniilor fixate, stabilite și consfințite de Biserică, menite să pună pe om în legătură cu Dumnezeu formează cultul divin” (1).

Cultul are o importanță majoră în viața religioasă în general, pentru că aceasta se trăiește și se manifestă mai ales prin formele cultului, caracteristice și definitorii pentru religia respectivă. Cultul derivă din religie și este inspirat sau determinat de ea. „Orice formă de cult nu este altceva decât o concretizare în afară a unui fond sufletesc lăuntric; la originea ei se află totdeauna o idee religioasă sau un sentiment religios, din care derivă și pe care le exteriorizează” (2).

Izvorul formelor de cult e concepția religioasă pe care o avem despre Divinitate și despre raportul în care ne situăm față de Ea; această concepție inspiră și determină formele sau caracterul cultului respectiv. De aceea „cultul fiecărei religii poartă pecetea doctrinei religioase care stă la temelia lui” (3).

Religia iudaică este înainte de toate o formă de religie a vieții interioare, individuale și subiective; fiecare individ este făcut responsabil pentru acțiunile sale. Conștiința superiorității și perfecțiunii infinite a lui Dumnezeu în contrast cu slăbiciunea noastră dă naștere sentimentului religios, din care rezultă dependența noastră față de Ființa supremă, manifestată prin diferite forme de cinstire.

A cinsti pe Dumnezeu prin acte de cult este o consecință firească și necesară, prin aceasta omul aducându-I laudă și mulțumire, mijlocind ajutorul Său. Cultul și tot ceea ce ține de el (comemorări, gesturi și acte rituale, clădiri etc.) este expresia legăturii empirice dintre om și divinitate. Un criteriu al sacralității spațiului cultic este pe lângă o anume consacrare rituală, funcționarea și rolul său în viața omului religios. Cultul desfășurat în

---

¹ Stareț al Mănăstirii Jitianu, județul Dolj.

cadrul său apare ca o garanție a prezenței divine în el, deși uneori această prezență este gândită doar la nivel simbolic, nu ca fiind reală.

La formarea unei imagini complete despre ceea ce înseamnă spațiu cultic în marile religii contribuie apoi și ansamblul unor noțiuni sau idei fundamentale prezente în fiecare religie: sfințenia și cosmologia, relația cu Divinitatea, comunitatea, idealuri sociale și religioase. Noțiunea de sfințenie este strâns legată în iudaism de Dumnezeu, care este numit: „Iahve cel Sfânt”, sau „Sfântul lui Israel”. Dumnezeu este sfânt nu numai în ființa Sa, ci sfințește și lucrurile, locurile sau persoanele care îi sunt consacrate, și care devin la rândul lor sacre. În psalmi nu numai Dumnezeu este preamărit și laudat pentru faptele sale mântuitoare. Omul, pentru care Dumnezeu a creat cerul și pământul și tot pentru om, aflat în centrul atenției sale, Dumnezeu a săvârșit atâtea lucruri minunate, pentru acest om și pentru mântuirea sa, Dumnezeu, „la plinirea vremii” (Gal. 4, 4) L-a trimis pe Iisus, Fiul său, în lume.

Psalmii și cultul Vechiului Testament. Omul, care este cântat cu atâta pasiune în psalmi, omul, pentru care Dumnezeu a făcut atâtea lucruri minunate, omul, el este coroana întregii creații, iar acum este chemat să-L laude pe Dumnezeu cu însăși cuvintele lui. Formați în acest fel în etape succesive, psalmii au păstrat urma adaptării lor la împrejurări. „Psalmii, într-adevăr, nu pot fi înțeleși decât împreună. Numai așa poate fi înțeleasă cristalizarea, supraviețuirea, fructul vieții lui Israel, a cărui gândire au produs-o, a cărui acțiune au alimentat-o și ale cărui sentimente le-au susținut. În felul acesta poartă ei trecutul și viitorul” (4).

Așa cum a ajuns până la noi, Psaltirea trebuia să fie o culegere de cântece liturgice mai mult sau mai puțin oficială folosită la Ierusalim în epoca celui de al doilea Templu, în secolul al IV-lea înainte de Hristos: se întrezăresc pelerinaje (*Ps. 122*), procesiuni (*Ps. 132*), rituri, rugăminți, rugăciuni de tot soiul. Din această epocă și până în ziua de azi psalmii sunt o componentă principală a cultelor iudaismului și creștinismului.

Vechiul Testament este considerat preistoria creștinismului. Noul Testament este o prelungire firească a lui (5). Cartea Psalmilor a fost cartea de cântări a evreilor. De fapt, sunt cinci cărți ale psalmilor, fiecare terminându-se cu o doxologie, iar acestea au o corespondență mai mult accidentală cu cele cinci cărți ale lui Moise. Psalmii 1-14, prima carte, reflectă cartea Genezei, subiectul cheie fiind omul și sfaturile lui Dumnezeu cu privire la el. Psalmii 42-72 constituie o a doua carte, al cărui subiect cheie este Israel. Această carte începe cu

un strigăt de izbăvire și se termină cu împăratul lui Israel domnind peste națiunea răscumpărată. Mulți dintre psalmii din această grupă reflectă învățătura Exodului. Psalmii 73-89, cea de-a treia carte, conțin sanctuarul pentru nota lor dominantă și de aceea sunt o paralelă a cărții Levitic. Psalmii 90-106, corespund în mod evident cărții Numeri, cea de-a patra carte a lui Moise. Acest grup de psalmi începe cu unul scris de Moise și se termină cu unul care relatează răzvrătirile poporului Israel în pustie. Psalmii 107-150, cea de-a cincea carte, sunt legați de Deuteronom, gândul predominant fiind Cuvântul lui Dumnezeu.

„Caracterul religios al cuprinsului psalmilor ne arată că scopul scrierii, compunerii și adunării lor la un loc n-a fost, în primul rând dragostea de literatură poetică sau satisfacerea unui imbold și talent poetic, ci mai mult scopul practic, și anume: practic religios” (6).

Un criteriu al sacralității spațiului cultic este pe lângă o anume consacrare rituală, funcțiunea și rolul său în viața omului. Modul cum este gândită și afirmată relația cu Dumnezeu în cadrul serviciului cultic, reală și simbolică, are efecte și asupra ideii de sacralitate a locașului de cult. Construcția și arhitectura locașurilor de cult este condiționată de ansamblul unor concepții și realități, de evoluția și stagnarea lor, cu alte cuvinte de factorii interni, la care abia ulterior se adaugă influența factorilor externi: stiluri arhitectonice, curente estetice, caracteristici geografice etc.

În iudaism, la fel ca și în alte religii, locașul de cult nu este tot atât de vechi precum cultul, care îl precede. Referirile la locurile rezervate cultului sacrificial, ulterior la altarele ridicate pe înălțimi sunt numeroase în Sfânta Scriptură.

Psalmii la templu. Templul este locașul sau spațiul sacru prin excelență al poporului ales. El capătă semnificații noi, simbolismul și funcționalitatea sa cultică fiind mult mai complexe decât cele ale Cortului Mărturiei sau Cortului Sfânt.

Construcția primului templu s-a făcut în timpul lui Solomon și a durat șapte ani. În mare, el urma același plan ca și Cortul Sfânt, mai exact o împărțire tripartită: vestibul, Sfânta (*Heical*) și Sfânta Sfintelor (*Debir*). Acesta nu era o construcție de mari dimensiuni (30 metri lungime) dar era impunător, cu cele două enorme coloane de bronz din fața intrării, înalte de 12 metri și împodobite cu capiteluri bogate și motive florale. Sala principală – de 9/18 metri și înaltă de 13 metri – era decorată cu panouri de lemn de cedru, și cu zece candelabre de aur masiv, fiecare având șapte lumânări. În spate, o ușă păzită de două făpturi mitologice (*heruvimi*), înalte de 5 metri,

ducea spre Sfânta Sfintelor, o încăpere fără lumină, conținând un singur obiect: <<Arca Alianței>> îmbrăcată în aur, în care erau păstrate Tablele Legii (7). Templul apare ca o copie a casei lui Dumnezeu din ceruri, dimensiunea sa cosmică fiind evidentă: „Și a zidit locașul Său cel sfânt, ca înălțimea cerului; pe pământ l-a întemeiat pe el în veac” (Ps. 77, 75).

Caracterul său extramundan face adeseori ca referirile la el și la prezența divină în el să apară oarecum antinomice: „Domnul este în locașul cel sfânt al Său, Domnul în cer are scaunul Său” (Ps. 10, 4) (8). Această confuzie de planuri sugerează strânsa legătură aproape până la identitate (templu-locaș ceresc), dintre original și reflecția sa.

Caracterul unic al Templului reiese și din tradițiile talmudice dezvoltate treptat. Interpretarea literală (*spațială*) a versetului de la *Iezechiel 5, 5* („Acesta este Ierusalimul, pe care Eu l-am pus în mijlocul neamurilor și al țărilor dimprejur”) a dat naștere unei geografii sacre: Israel este țara din mijlocul pământului, Ierusalimul este mijlocul Israelului, templul este mijlocul Ierusalimului.

Vechea biserică iudaică a dat Psaltirii cea mai largă aplicare în serviciul său bisericesc. În cartea Neemia se spune că „încă de mult, în zilele lui David și Asaf se hotărâseră căpeteniile cântăreților și cântările cele de laudă și de mulțumire în cinstea lui Dumnezeu” (Neemia 12, 46). Cartea I Paralipomena confirmă acestea, când spune despre David că după aducerea chivotului legii la Ierusalim, „a pus la slujbă înaintea chivotului Domnului din leviți, ca să preamărească, să mulțumească și să preainalțe pe Domnul Dumnezeu lui Israel...În această zi, David pentru întâia oară, a dat, prin Asaf și frații lui următorul psalm de laudă Domnului: << Lăudați pe Domnul și chemați numele Lui >>...” (I Paralip. 16, 4-8).

Această rânduială așezată de David s-a încetățenit pe lângă templu pentru totdeauna. Din cartea II Paralipomena, se vede că pe timpul regelui Iezechia au fost așezați în casa Domnului leviții cu chimvale, psaltiri și chitare după rânduiala lui David, Gad și Natan profetul: „Iezechia regele și căpeteniile au zis către leviți, să preaslăvească pe Domnul cu cuvintele lui David și ale lui Asaf văzătorul, și ei L-au slăvit cu mare bucurie și s-au plecat la pământ și s-au închinat” (II Paralip. 29, 30) (9).

David introduce ordine în cântarea de la serviciul divin și împarte pe cântăreți în 24 de clase. Aceștia cântau la serviciul de la templu și nu poporul. Adeseori se cântau psalmi întregi. De multe ori însă se cântau doar fragmente din ei: spre exemplu în I Cronici 16, 8-22 este psalmul 105, 1-15. Și tot acolo, versetele 23-33 sunt din

psalmul 96,1-18; iar versetele 24-36 își găsesc corespondent în psalmul 106.

În mijlocul celorlalți cântăreți și protopsalți cânta cu psaltirea și David, fiecare de Duhul Sfânt mișcându-se, lăudau pe Dumnezeu, iar ceilalți petreceau în liniște, glăsuiau însă după cel ce cânta pe Aliluia; și când atingea Duhul pe altul, ceilalți se linișteau tăcând; cu acest cuvânt și Apostolul Pavel, așezând buna rânduială în biserici, zice: „Și de se va descoperi altuia, cel dintâi să tacă” (I Cor. 14, 30) (10).

Așadar se alegeau fragmentele care se cântau. Alegerea o făcea cântărețul singur. Mai târziu cu ocazia diferitelor prilejuri s-a rânduie să se cânte anumiți psalmi. Acești psalmi erau rânduieți să se cânte la jertfa de dimineață. În ziua întâi a săptămânii, duminica, se cânta psalmul 23; luni psalmul 47; marți psalmul 81; miercuri psalmul 93 și o parte din psalmul 101; joi psalmul 80; vineri psalmul 93; sâmbătă 92 și 38. În afară de aceștia, mai găsim cântându-se psalmul 80 la anul nou dimineața, iar după amiază psalmul 29. La *Pesah* ca și la *Cincizecime* se întrebuițau psalmii 104 și 105. În timpul tăierii mielului pascal, se cântau psalmii 113-118.

De asemenea la sărbătoarea corturilor se cântau unele părți din psalmul 118. Tot la sărbătoarea corturilor, din ziua a doua până în ziua a opta se cânta din psalmii 29, 50, 65, 81, 82 și 94. Psalmii care se cântau la aceste sărbători se numesc: *musaf*, adică cântări ce se cântă la jertfele adăugate la aceste sărbători (11). Cât privește sărbătorile religioase, sacrificiile și riturile, întreg cultul sacrificial public sau privat, acestea sunt de neconceput fără un ceremonial sacru, însoțit de psalmi (12). Există texte, ce menționează cântarea la cultul antic. Într-un pasaj din Amos 5, 23, ce vorbește despre cultul formalistic în regatul de nord, *Yahve* zice: „Depărtează de Mine zgomotul cântecelor tale, că nu am plăcere să ascult cântarea alăutelor tale” (13).

Chiar dacă psalmii utilizați în cult nu erau cei cunoscuți sub forma prezentă, au existat însă compoziții de natură similară. Multe suprascrieri ebraice și eline ale psalmilor fac trimiteri la menirea lor liturgică (spre a fi întrebuițati în cultul divin). După mărturia Talmudului, psalmul 91, „cântarea de ziua Sâmbetei”, se cântă de către leviți sâmbăta în timpul libațiunii cu vin la serviciul de dimineață. Că psalmii se întrebuițau la serviciul divin, se mai poate observa și din cuprinsul multora, de exemplu psalmul 110, care conține în sine rugăciunea celui suferind, sau psalmul 103 care slăvește pe Domnul Creatorul și Proniatorul lumii.

Dacă privim întrebuintărea Psaltirii la serviciul divin în Vechiul Testament putem observa că aceasta nu se reduce numai la execuția vocală a unor psalmi. Trebuie să credem că Psaltirea se și citea la fiecare slujbă. Aceasta ne indică împărțirea existentă a Psaltirii, asemenea împărțirii „*Legii*” – „*Tora*”, adică a Pentateuhului în 54 parașe (parașă-sectiie, capitol) după numărul celor 54 de săptămâni. Nici una din celelalte cărți ale Vechiului Testament nu a avut o astfel de împărțire (14). Avem prea puține informații despre natura muzicii ebraice. Totuși, se poate spune că ideea de ritm predomină. Multe popoare primitive pun accent pe ritm. În muzica evreilor antici, melodia poate fi descrisă ca un fel de aclamare recitativă, melodiile fiind foarte scurte, repetându-se într-una.

Situația în ceea ce privește cel de-al doilea templu este mult mai clară. În serviciul de fiecare zi, când se oferea sacrificiul zilnic, preoții suflau în trompete, iar cântăreții templului cântau psalmi cu instrumente muzicale. După sacrificiu se cânta psalmul zilei. Aceasta se făcea atât dimineața cât și seara. În zilele de sărbătoare și alte ocazii importante, erau cântați psalmii prescriși. Astfel, psalmii *Hallel* (113-118) erau cântați la Paști, la sărbătoarea Săptămânilor și la sărbătoarea *Tabernacolelor*, la sărbătoarea *Hanukka* și la sărbătorile de Lună nouă. Psalmii treptelor erau cântați de cei care urcau spre Ierusalim, la cele trei mari sărbători: Azime, Săptămânilor și Tabernacolelor. Psalmul 30 era cântat la Hanukka (târnosirea templului) de către Iuda Macabeul, după dărâmarea templului de către Antioh Epifaniu, în 165 înainte de Hristos. Psalmul 81 era cântat la celebrarea slujbei pentru Lună nouă, când erau aduse sacrificii speciale.

Cea mai importantă ocazie, pentru cântarea de psalmi, era sărbătoarea Tabernacolelor sau Colibelor, celebrată la luna plină din *Tișri*, luna a șaptea din anul iudaic. Psalmul 135, al cărui text spune clar că se citea la templu, era cântat în dimineața sărbătorii de Paște. Existența cântăreților levitici și a altor cete de cântăreți ai templului este clar probată, cel puțin la serviciile de mai târziu ale templului (15).

Ideea principală din Psaltire nu o reprezintă istoria externă a poporului evreu, ci istoria internă a sufletului evreu în decursul multor veacuri, de la Moise și până în perioada posterioară captivității, prin urmare, o perioadă mai mare de un mileniu, cu credințele ei religioase, dispozițiile trăite, bucuriile și durerile, căderile și răscoalele, strigăte de bucurie și suspinurile pocăinței (16). Psaltirea se prezintă ca o carte incomparabilă, pentru că răspunde

mai bine ca orice altă carte a canonului Vechiului Testament la întrebări de genul: care erau idealurile vechiului iudeu credincios, credințele lui, cum reacționa în fața binelui și răului. Psaltirea ne dă nouă un model de drept al Vechiului Testament, nu numai individual în persoana împăratului cântăreț David, ci și unul tipic, așa cum îl concepea iudeul în tot cuprinsul istoriei iudaice de la David până la Ezdra (17).

Psalmii în sinagogă. Cu privire la originea sinagogii, au fost sugerate mai multe teorii. După iudeii din timpul Domnului Iisus, fondatorul sinagogii a fost Moise, căci tendința era să i se atribuie lui instituțiile religioase esențiale. Sunt și păreri care susțin că sinagoga datează din perioada exilului și a luat ființă în Babilon, ca o înlocuire a templului. O altă sugestie este că ea a fost fondată de către Ezdra. Sunt însă și alții care cred că sinagoga a fost creația iudaismului elenistic, având originea în diasporă, mai târziu fiind introdusă în Palestina. Din nefericire, nici Vechiul Testament, nici cărțile apocrife din timpurile macabeice nu ne dau nici o informație.

Dacă templul era casa lui Dumnezeu, spațiul prezenței Sale reale, sinagoga este un loc de întrunire, de rugăciune, de judecată, de studiu sau de socializare, dar nu este în sine un spațiu sacru, ci sacralizat prin prezența și forța spirituală a comunității.

Sinagoga a avut rolul să adune pe credincioșii iudei și să le cultive credința. Cel mai timpuriu pe la sfârșitul veacului V înainte de Hristos existența instituției sinagogilor se cunoaște mai bine la iudeii din diasporă. În timpul Mântuitorului, sinagoga era o instituție recunoscută și chiar înfloritoare ca centru local al cultului. Cultul simplu din sinagogă consta din citiri din cărțile lui Moise și din cele ale profetilor, din cuvântări ocazionale, în legătură cu textele citite, precum și din rostirea unor rugăciuni. Faptul acesta reiese și din Evangheliile (Lc. 4, 16; Mt. 6, 5). Prin mijlocirea cultului credința credincioșilor se menținea vie. Din citirile Sfințelor Scripturi credincioșii își împlăteau cerințele legii pentru aplicarea lor în viață (18). Cea mai antică evidență vorbește de sinagogile din Egipt, numite <<locuri de rugăciune>>. Filon din Alexandria și Iosif, când vorbesc despre sinagogi, pun accentul principal pe învățătura Legii și dogmele iudaice. Filon se referă la sinagogi ca la niște locașuri de închinăciune, spunând că aici erau cântate laude, imnuri și cântări, printre acele cântări numărându-se cu siguranță și psalmii.

În Noul Testament, de asemenea, când se vorbește de sinagogi, accentul se pune pe elementul instrucție-învățătură căci adesea sunt menționate predicarea și citirea scripturilor (19). Dacă se

presupune că la început sinagoga a luat ființă având ca scop principal de a se citi și explica Legea în ea, totuși încetul cu încetul, sinagoga a fost utilizată în scopul cultului. Acest proces este posibil să se fi dezvoltat după obiceiul de la templu.

Odată cu apariția sinagogilor ca centre locale de cult, era lucru firesc ca frecventarea lor să aibă loc în mod obișnuit sâmbăta, rugăciunea formând o parte însemnată a cultului. Drept rugăciuni în comun erau roștiți o serie de psalmi care, după forma și structura lor, sunt cu adevărat modele de rugăciune. Unii din psalmi se potrivesc ca rugăciuni particulare, alții pot fi folosiți ca rugăciuni în comun. Faptul acesta nu este izolat în Vechiul Testament. În Deuteronom se poate observa trecerea bruscă de la persoana a doua singular la persoana a doua plural. Același lucru îl întâlnim la profeți ca și în psalmi. Prin mijlocirea unor astfel de psalmi credinciosul își exprimă năzuința sufletului său de a se apropia de Dumnezeu. Se știe că, cântarea psalmilor ocupa o parte importantă în liturghia de la templu și azi se acceptă faptul că obiceiul a fost luat de la templu și introdus în liturghia de la sinagogă (20). În zilele de sărbătoare se cântau psalmi și în familie. În ziua *Pesah Halrll* -psalmii 113-118 se cântau jumătate înainte de masă, jumătate după masă. Pentru cântarea psalmilor în familii nu existau anumite reguli. Cânta fiecare ce voia și la ce prilej găsea potrivit. Cântau un psalm întreg sau doar o parte (21).

Chiar și sinagogile din zilele noastre fac uz considerabil de Psaltire. Metoda de a folosi psalmi întregi este naturală și înțeleaptă, deoarece în cea mai mare parte, fiecare psalm își are o oarecare unitate și e mai înțeles decât atunci când sunt cântate sau rostite numai câteva versete. Se poate observa că folosirea psalmilor întregi, adică a psalmilor aleși și fixați la diferitele servicii, se face oarecum din cauza cuvintelor sau ideilor potrivite pentru anumite zile și ocazii.

Sinagoga nu a fost niciodată concepută ca o compensație arhitectonică a Templului, care a rămas un simbol, dar și un ideal ce potrivit unei concepții ciclice a istoriei iudaice ar putea fi reconstruit. Psaltirea este sursa rugăciunilor și frazeologiei rugăciunilor. Multe rugăciuni din cartea de ritual modernă sunt aproape complet compuse din fragmente din Psaltire. Astfel, rugăciunea ce trebuie spusă la intrarea în sinagogă este alcătuită din psalmii: 5, 8; 55, 15; 26, 8; 95, 6; 69, 14; cu o citare din cartea Numeri. De asemenea, rugăciunea ce trebuie spusă după lectura pericopelor biblice include psalmii: 99, 5-9; 78, 38; 40, 12; 25, 6; 68, 35; 94, 1; 3, 9; 46, 8; 84, 13; 20, 10; 28, 9; 33, 20; 85, 8; 44, 27; 81, 11; 114, 15 și 13, 6. Același

lucru se întâlnește aproape în întreaga carte de rugăciuni de astăzi. Lucrul acesta nu trebuie să ne surprindă dat fiind faptul că psalmii sunt plini de simțăminte și au intrat așa de adânc în ființa spirituală a credincioșilor care vor să-și înalțe sufletul către Dumnezeu (22).

La fiecare pas, aflăm exprimate în cuvintele psalmilor toate aspirațiile religioase ale sufletului omenesc. Toate acestea arată că, după concepția Vechiului Testament, cultul este un element foarte important pentru o viață virtuoasă. Cuprinsul variat al Psaltirii oferă credinciosului hrană spirituală nu numai în legătură cu cultul public, ci și cu viața particulară. Rugăciunea ca forma cea mai generală a cultului divin nu e limitată doar de un loc sau altul. Credinciosul se poate ruga pretutindeni și în rugăciunea sa poate simți prezența lui Dumnezeu.

„Viața religios-morală, după cum este înfățișată în Vechiul Testament, poate fi caracterizată drept o viață trăită în deplină armonie cu voia cea sfântă a lui Dumnezeu, care își arată roadele sale bogate în raporturile sociale dintre oameni” (23). Din cauza lipsei unei literaturi ascetice a Vechiului Testament (deși am putea considera Cartea Psalmilor ca pe o adevărată comoară de scrieri de acest fel) nu putem trata eshaustiv viața în Dumnezeu a celor care au trăit înainte de întruparea Fiului lui Dumnezeu.

Se pare că autorii sfinți ai Vechiului Testament nu aveau conștiința faptului că sunt în afara Duhului sau că le este destinat iadul. Ei scriau spre exemplu: „Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea. Cunoscute mi-ai făcut căile vieții; umplea-mă-vei de veselie cu fața Ta, la dreapta Ta de frumuseți veșnice mă vei sătura” (Ps. 15, 10-11) sau „Jertfa de laudă Mă va slăvi și acolo este calea în care voi arăta lui mântuirea Mea”-zice Domnul (Ps. 49, 24). „Că nu este în moarte cel ce te pomeneste pe Tine. Și în iad cine Te va lăuda pe Tine” (Ps. 6, 5). Sigur că avem drept răspuns la această viziune modalitatea de interpretare a iadului pentru acea perioadă ca fiind un loc de așteptare și nu de chin, cum îl vedem astăzi.

Periodic, anul religios iudaic, avea anumite zile care erau desemnate, nu numai pentru praznice, sărbători și comemorări ale trecutului, dar existau și anumite zile care erau puse deoparte pentru a fi zile de penitență. Zile în care exista o exprimare colectivă, o recunoaștere a păcatului și jale pentru acel păcat. Toate aceste lucruri sunt parte al vieții cultice a lui Israel.

Note:

1. Pr. Prof. Dr. Liviu Streza, *Originea și sensul divin al cultului ortodox*, în revista Mitropolia Olteniei, nr. 3, 1989, p. 40.
2. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica Generală*, Editura I.B.M.B.OR., București 1993, p. 49.
3. *Ibidem*.
4. Ferdinand Comte, *Cărțile sfinte*, trad. de Dumitru Purnichescu, Editura Enciclopedică, București 1994, p. 150.
5. Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Vechiul Testament în Carte de învățătură*, în revista Studii Teologice, nr. 9-10, 1954, p. 186.
6. Pr. Popescu Mălăești, *Scurte studii introductive în literatura biblică a Vechiului Testament*, în revista Biserica Ortodoxă Române, nr 4, 1924, p. 204.
7. Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București 1984, p. 190.
8. Dumnezeu, deși este prezent în templu, are scaunul în cer; este pretutindeni de față fiind omniprezent.
9. Pr. Gheorghe Șavelschi, *Dreptul din Vechiul Testament (după descrierea Cărții Psalmilor)*, Editura Tipografia Unirii Clericilor din Basarabia, Chișinău, 1934, p. 12.
10. Cuviosul Eftimie Zigabenu, Sfântul Nicodim Aghioritul, *Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți*, trad. de Ștefan Voronca, Editura Egumenița, Iași, 1850, p. 41.
11. Pr. Popescu Mălăești, *Importanța și Autoritatea scrierilor canonice ale Vechiului Testament*, Editura Societatea studenților în Teologie, București, 1907, p. 204.
12. Negoită, Pr. Atanasie, *Psalmii în cultul Vechiului Testament*, în revista Glasul Bisericii, nr. 11-12, 1965, p. 1022.
13. *Ibidem*.
14. Pr. Gheorghe Șavelschi, *op. cit.*, p. 12.
15. Pr. Athanasie Negoită, *op. cit.*, p. 1022.
16. Pr. Gheorghe Șavelschi, *op. cit.*, p. 11.
17. *Ibidem*, p. 12.
18. Pr. Prof. Vladimir Prelipcian, *Viața religios-morală după concepția Vechiului Testament*, în revista Mitropolia Olteniei, nr. 5-6, 1962, p. 280.
19. Pr. Athanasie Negoită, *op. cit.*, p. 1023.
20. *Ibidem*.
21. Pr. Popescu Mălăești, *op. cit.*, p. 205.
22. Pr. Athanasie Negoită, *op. cit.*, p. 1030.

Bibliografie:

1. „*Biblia sau Sfânta Scriptură*”, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2005.
2. Braniște, Pr. Prof. Dr. Ene, *Liturgica Generală*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1993.
3. Comte Ferdinand, *Cărțile sfinte*, trad. de Dumitru Purnichescu, Editura Enciclopedică, București, 1994.
4. Cuviosul Eftimie Zigabenu, Sfântul Nicodim Aghioritul, *Psaltirea în tâlcurile Sfinților Părinți*, trad. de Ștefan Voronca, Editura Egumenița, Iași, 1850.
5. Drâmba Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1984.
6. Mălăești, Diacon Popescu, *Importanța și Autoritatea scrierilor canonice ale Vechiului Testament*, Editura Societatea studenților în Teologie, București, 1907.
7. Idem, *Scurte studii introductive în literatura biblică a Vechiului Testament*, în revista B.O.R. nr 4, 1924.
8. Neaga, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *Istoria timpurilor vechio-testamentare*, în revista Mitropolia Ardealului, Nr. 5-6, 1958.
9. Negoită, Pr. Atanasie, *Psalmii în cultul Vechiului Testament*, în revista Glasul Bisericii, nr. 11-12, 1965.
10. Prelipcian, Pr. Prof. Vladimir, *Viața religios-morală după concepția Vechiului Testament*, în revista Mitropolia Olteniei, Nr. 5-6, 1962.
11. Streza, Pr. Prof. Dr. Liviu, *Originea și sensul divin al cultului ortodox*, în revista Mitropolia Olteniei, Nr. 3, 1989.
12. Șavelschi, Pr. Gheorghe, *Dreptul din Vechiul Testament (după descrierea Cărții Psalmilor)*, Editura Tipografia Unirii Clericilor din Basarabia, Chișinău, 1934.

Istorie, Cultură și Spiritualitate Românească în Contextul European al Veacului al XVIII-lea

Ierom. Dr. Nicodim Macovei¹

Sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea reprezintă atât pentru Europa de Răsărit cât și pentru poporul român un conglomerat de evenimente importante, pe plan politic dar și socio-cultural.

Europa trece printr-o perioadă de treptată afirmare a tendințelor de modernizare și integrare culturală. Aceste procese se derulează însă cu o intensitate diferită, pe alocuri întârziată „*ca o perioadă de relativă stagnare cu crize intermitente*” (1) și într-o diversitate nesfârșită în funcție de condițiile concrete în fiecare zonă etno-culturală datorată faptului că „*la originea acestei dezvoltări din sec. al XVIII-lea se află o spectaculoasă dezvoltare demografică*” (2). Și în spațiul românesc, pe fundalul unor imperative comune-tranziția de la medieval la modern și tendința tot mai accentuată spre unitate culturală- condițiile istorice au impus adesea modalități diferite în realizarea lor. Cu toate acestea Europa „*rămâne încă un continent rural, inclusiv partea sa occidentală*” (3), datorită unei destabilizări a formei de organizare prin apariția sistemului feudal având ca element de rutină exploatarea maselor de țărani agricultori. Bineînțeles nici situația populației din domeniul urban nu era prea strălucită, oamenii fiind nevoiți să lucreze în condiții grele, abia reușind să-și întrețină familiile. Dezvoltarea industriei încă nu promitea un mod mai ușor de trai, iar pe plan social se mai adăuga și ridicarea în mod ostentativ a burgheziei.

Revoluția industrială, este ceea ce dă naștere societății burgheze, care joacă un rol important fiind admisă în rândurile nobilimii. Nobilimea care continuă să domine în Europa centrală, de Est și de Sud, izolată de revoluția industrială, încearcă în Franța să stopeze evoluția acestui proces. Astfel acest „*avânt economic din sec. al XVIII-lea, modifică profund condițiile economico-sociale*” (4) producând o invizibilă scindare între Europa de N-V și cea de S-E. Formele de monarhizare absolută au început să se destrame apărând la orizont forma statului modern; „*procesul de centralizare, chiar și în țările unde a atins formele cele mai complete, ca în apusul Europei, n-a făcut să dispară toate instituțiile regionale și spiritul*

---

¹ Mănăstirea Jitianu, județul Dolj.

local. Din cauza slabei dezvoltări a industriei, Spania a rămas în urma rivalelor sale din Apus. Anglia din lipsă de suficiente resurse financiare n-a putut avea o administrație centralizată și în provincie. Iar în ceea ce privește Franța, cu drept cuvânt s-a spus că procesul de centralizare, n-a fost desăvârșit decât de Revoluția burgheză din 1789” (5).

Acest proces de trecere a statelor europene din epoca medievală în cea modernă devine și mai lent, datorită faptului că se înmulțiseră conflictele armate ce urmau să detroneze unele state suverane devenite imperii. Însă pe scena politică oricând au fost state ce pretindeau locul suveranității de a aplica absolutismul în forma extremă. *„Caracteristica principală a acestei perioade constă în primul rând în nesfârșitele războaie dintre marile puteri, cu o succesiune aproape ritmică de victorii și de înfrângeri pentru fiecare dintre ele și cu aproape tot atât de deasa schimbare a suzeranității asupra teritoriilor disputate” (6).*

În ciuda acestor profunde schimbări și frământări pe plan socio-economic, pe plan cultural și științific, se înregistrează o perioadă de înflorire și dezvoltare continuă. Spiritul științific se impune definitiv în Europa, în sec. al XVIII-lea, odată cu Newton și înlocuiește cercetarea legilor cu aceea a cauzelor principale și a efectelor finale. Progresele realizate pe acest plan dau încredere în posibilitățile nelimitate ale rațiunii umane. Din această concepție, care devine aplicată în societate atât religie cât și politică, se manifestă mișcarea filosofică a „Luminilor” sau Iluminismul. Exerțându-și spiritul critic, adepții noii filosofii nu cruță nici monarhia absolută, nici Biserica, nici inegalitatea socială. Bazată pe principiul *„liberalismul economic”* iluminiștii puneau în favoare cosmopolitismul european chiar mondial. Un sistem centralizat care totuși privind dintr-o perspectivă mai critică ar însemna contopirea națiunilor într-o singură masă omogenă, ce devin obedienți unor legi generale și conceperea vieții strict rațional *„În numeroase țări, illuminati, Aufklarer, philosophes și-au propus să reformeze omenirea și societatea prin cunoaștere și rațiune” (7).*

Pe plan estetic, clasicismul cedează locul curentului „sufletelor sensibile”, bazat pe cultul pentru natură, proslăvirea sentimentelor generoase și a unei morale eroice. Se impune un curent nou care tinde spre direcția redescoperirii istoriei, lucru destul de vital pentru „regenerarea” stării de spirit, privind evenimentele grele prin care Europa trecea în acel timp.

În domeniul cultural, ca și în sec. al XVII-lea, Franța este cea care dă tonul culturii europene, în Europa centrală și orientală, suveranii proslăvind rațiunea, sărbătorind pe filosofii francezi și practicând un „*despotism luminat*” (8), al cărui scop real era consolidarea puterii lor. Dar împotriva dominației culturale franceze, încep să se manifeste reacțiile naționale din Germania, din Italia și din Spania.

La baza acestor cunoașteri și descoperiri explozive, se află progresul științific care totuși va aduce cu el ca efecte „*ezoterismul și formele moderne ale superstiției*” (9), acestea fiind alimentate de optimismul exagerat ce stimulau pe oamenii acelei epoci, că progresele inteligenței umane deschid calea spre o nouă lume și un nou mod de viață. Vom observa că în decursul istoriei acest proces al descoperirii științifice se va accelera într-un mod neobișnuit de repede ajungându-se în prezent la o explozie chiar distructivă a științei bazată numai pe rațiune și interes de câștig.

Pe plan religios, se observă o „scindare” în gândirea și cultura europeană influențată de curentul filosofic iluminist ce persista mai mult pe terenul rațiunii și a inteligenței umane sub sigla libertății. Deși dacă privim în retrospectivă, rădăcinile și sursele întregului sistem socio-cultural au la bază creștinismul; „*la temelie culturii popoarelor europene stau: cartea, școala, știința și arta creștină.... În Europa toate popoarele, născute din amestecul neamurilor autohtone și cele năvălitoare, își au la baza culturii lor cartea creștină, Sf. Scriptură, Biblia*” (10). Școala care este casa culturii, unde se înfiripă spiritul cultural și social, a fost una din principalele preocupări pentru Biserică. Primele slove pe care le învățau copii erau din Biblie, „*cele dintâi școli europene pentru popoarele creștine, sunt școlile Bisericii...*” (11). Biserica a avut în decursul ei de două milenii frontul cel mai larg de contribuție și dezvoltare a popoarelor atât pe plan socio-cultural cât și politic. În sânul ei s-au format oameni de cultură, de știință, care au adus un plus la dezvoltarea omenirii. Cu toate acestea, popoarele creștine ale Europei sec. XVIII, nu prezentau o unitate masivă ce ar fi putut izgoni amenințările specifice așa cum era Imperiul Otoman la acea vreme. „*Astfel datorită istoriei, panorama religioasă a Europei sec. al XVIII-lea este extrem de complexă. Europa este într-o total-sau aproape într-o total- creștină, însă prezintă o mare diversitate ce întreține diviziunile. Omogenitatea la care aspiră majoritatea statelor nu-și află pereche decât în varietatea Bisericilor, a formulărilor*

dogmatice ale acestora, a expresiilor liturgice și a organizărilor disciplinare” (12).

Elementul primordial, al unei dezvoltări constante și stabile pe plan socio-cultural al poporului român, îl reprezintă Biserica. Asemenea unei „*ancore înfipte adânc în nisipul istoriei*” (13), Biserica, întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos, a plăsmuit și dezvoltat în simțirea poporului român spiritul creștin și iubirea de glie și neam. Am putea spune cu îndreptățire că reprezintă ADN-ul poporului român. În contextul istoric al poporului român, credința creștină în Iisus Hristos nu a fost un element adăugat poporului, ci a fost implementată încă de la începuturile formării acestui popor, reprezentând astfel elementul primordial și esențial al unei istorii creștine și a dezvoltării poporului român. De-a lungul secolelor, Biserica noastră și-a împletit firele vieții Sale cu firele vieții poporului român: „*Suntem un popor născut creștin, ortodox.... un popor caracterizat prin capacitatea de suferință și generozitate, cu aptitudini profunde pentru comunicarea umană*” (14). Ea a sprijinit continuu luptele strămoșilor pentru dreptate și libertate, dar și dezvoltarea pe plan socio-cultural. „*Aflându-se mereu alături de popor, Biserica noastră a desfășurat rodnică lucrare nu numai pe plan religios-moral, ci și pe plan cultural și național. Din punct de vedere cultural-istoric, Ortodoxia românească a prezentat un factor dinamic, un element activ în promovarea filosofiei, culturii și artei naționale*” (15). Poporul român a crescut de mic la „*streășina Bisericii*”, primind atât primele forme de educație cât și de cultură, din sânul Bisericii, în forma cea mai pură. „*Prin ortodoxie s-a încheșat aproape tot fondul de viață sufletească, pe care veacurile l-au strecurat în sufletul românesc, și cât ne-a venit din trecut ca tradiție și cât am adăugat, ca creație proprie, în nobilul domeniu al culturii, de a fost carte, chip sau vers, faptă de arme sau instituție socială, în cea mai mare parte, prin Biserică, prin Ortodoxie, ne-a venit*” (16).

Personalitatea lui Constantin Brâncoveanu este complexă și prezintă tipul mai multor șabloane perceptuale. Activitatea sa pe mai multe planuri, l-a remarcat în istorie ca: „*martirul, diplomatul, precursorul politicii de reformă, patronul cultural și reprezentantul tipic al sensibilității baroce*” (17).

Contextul istoric al vremurilor în care a domnit Constantin Brâncoveanu este destul de complicat și presupunea din partea domnitorului un simț dezvoltat al diplomației și a premeditării evenimentelor politice printr-o prismă obiectivității și atingerea

obiectivului dorit, acela de a câștiga libertatea și independența poporului român. Dovada istorică, că domnitorul Constantin Brâncoveanu, s-a ridicat la nivelul exigențelor, îl reprezintă faptul că a domnit o perioadă destul de lungă 25 de ani și 5 luni, „*domnie lungă cum nu mai avusese până atunci decât viteazul Mircea cel Bătrân, ...dar dacă n-a făcut multe lupte cu sabia, a știut în schimb să se lupte cu încurcăturile grele, care ne amenințau atunci și să iasă biruitor din ele*” (18).

Cunoscător al limbilor greacă, latină și italiană, el corespundează cu alți domnitori europeni, prin aceasta ținând o evidență actualizată a problemelor politice europene care influențau în mod direct sau indirect Țara Românească. Ca element nou în această direcție, este prezentă nevoia unei viziuni obiective în care domnitorul Constantin Brâncoveanu prezintă modelul demn de urmat de către șefii de stat, atât ai României cât și ai altor state, precum și al fiecărui român în parte. „*Una din dimensiunile fundamentale ale politicii brâncovenesti a fost respectarea ideii de lege strămoșească, în care voievodul vedea nu numai inerția tradiției ci conținutul evanghelic al acesteia*” (19). Anume viziunea perspicacității și a căutării bunăstării poporului în contextul politic actual, element ce nu trebuie alterat în detrimentul personal, sau a intereselor izolate de grup. Maximizarea resurselor spirituale pe care Biserica le oferă, ca principiu de conduită morală, poate duce la imunizarea personalității, în luarea deciziilor importante, și chiar lipsa compromiterii. Se observă în mod distant, diferența gândirii chiar și în teren politic, a unei rațiuni conduse de credință și bineînțeles a rațiunii mecanice. Constantin Brâncoveanu a consfințit prin sângele său, o domnie necompromisă și o implicare a spiritului creștinesc în toate direcțiile gândirii umane. Deci ca urmare a acestei elaborări și evidențieri a vieții și martiriului lui Constantin Brâncoveanu ni se prezintă nouă tuturor exemplul domnitorului, creștinului și omului de cultură, demn de urmat și de rememorat în rândul fiecărei generație de români ce se ridică. Valoarea testamentară a acestor înaintași ar trebui păstrată cu sfințenie, dar nu numai păstrată ci și elaborată, exemplificată ca mod autentic de trăire.

Studiată din punct de vedere istoric și cultural, de mulți scriitori, epoca lui Constantin Brâncoveanu, reprezintă un capitol de aur al poporului român, în care sub presiunea evenimentelor politice, totuși cultura și arta se dezvoltă armonios sub „mantia Bisericii”, ajungând să aibă răsunet, peste hotare și peste generațiile viitorului.

„Eflorescența culturală și artistică, determinată și permanent stimulată de voievod, a făcut pe toți călătorii străini să aibă numai cuvinte de laudă la adresa Țării Românești și a voievodului ei...Palatele și ctitoriile pe care le-a ridicat sau restaurat, risipite mai prin toată Țara Românească, au făcut din ea un adevărat centru cultural și artistic, ce se diferențiază în mod categoric de toate celelalte țări și provincii din Peninsula Balcanică, unde influența orientală era dominantă. Această operă constituie și astăzi o mărturie în piatră, pe care a transmis-o posterității Constantin Vodă Brâncoveanu” (20).

Istoria nu reprezintă evenimentele în mod fragmentat cu specificul fiecărei epoci doar ca o memorie trecută, ci ea ne evocă modul ideal de conviețuire socială și culturală. Prin opera sa, Constantin Brâncoveanu nu a căutat o izolare a caracterului cultural românesc față de cel occidental, ci a păstrat elementul originalității în acest proces evolutiv, întinzând astfel o punte de legătură între formele seculare ale poporului român și formele moderne ale manifestărilor artistice occidentale, realizând astfel trecerea de la omul medieval la omul modern, el fiind în acest sens deschizător de drumuri noi.

Vizualizând prezentul prin adoptarea noilor mentalități străine de spiritul român, generațiile se dezvoltă într-un mod defectuos iar nivelul de cultură scade dramatic. Generațiile tinere din păcate nu mai apelează la sursele istorice autohtone pentru revigorarea spiritului românesc, lucru ce duce, așa cum spune și sociologul creștin Ilie Bădescu, la o „*oboseală a generațiilor*”, oboseală caracterizată prin slăbirea spiritului creștin, la o ignorare a istoriei, a luptei înaintașilor care și-au dat viața pentru acest pământ, și chiar la o atitudine ignorantă. „*Înclinația spre valori materialiste, diminuarea idealității, absența idealurilor, atracția zeflemiei, respingerea identificărilor cu eroii unei colectivități ori cu martirii și sfinții ei, cu marile sale personalități exemplare, diminuarea credinței, disprețuirea obiceiurilor etc. sunt toate expresia oboselii sufletești a unei generații. Nevoindu-se într-o gesticulație grandielocventă, ori subtilizând pe sofalele trândăviei, mahmură în dimineața vieții ei, o asemenea generație își va strâmtora până la desfigurare sufletul și eul social deopotrivă*” (21).

Reflecția istorică a trecutului, reprezintă forma de comemorare a evenimentelor și oamenilor ce au contribuit la dezvoltarea poporului român. În sec. XXI, din păcate este prezentă în formă mai mică sau mai mare o doză de ignoranță sau de indiferență

a maselor românilor, mai ales a generațiilor de tineri, sentiment care poate deveni fatal în ce privește prezența evenimentului de „*colaps socio-cultural*”. Chipurile marilor domnitori, scriitori, istorici, poeți, ce s-au născut în sânul poporului român, care au luptat pentru păstrarea spiritului și dezvoltarea culturii românești nu reprezintă doar o formă de trecut al unui proces evolutiv ci sunt reale exemple și modele ce pot inspira pe tineri spre o formă mai pură de viață, spre aspirații și ideologii mai înalte decât cele la care un tânăr al sec. XXI aspiră în prezent.

Deși lucrarea de față nu este pe profil pur social, inevitabil se ajunge la acest punct în contextul în care istoria ne evocă modul de evoluție a vieții socio-culturale a poporului nostru. Aceste elemente devin inseparabile, chiar și atunci când o lucrarea tratează un subiect istoric din punct de vedere pur științific.

Ceea ce se urmărește a se reflecta în lucrarea de față reprezintă forma de proiecție a trecutului istoric prin prisma prezentului spre viitor, o legătură indisolubilă dintre oameni ai trecutului și evenimente cu reflecția în timpul spațial. Forma cea mai necesară de „revigorare” a spiritului românesc este concepută printr-o reconsiderare a vremurilor înaintașilor noștri, asemenea unei definiții ce prezintă un mod evolutiv de viață. Reconnectivitatea cu oamenii importanți ai istoriei, vizualizând viețile și faptele lor, ne aduc în planul evenimentelor, retrăindu-le prin imaginație dar cel mai important prin prisma spirituală sufletească.

Un alt aspect ce merită scos în evidență îl reprezintă statornicia de nezdruccinat a strămoșilor noștri de a nu copia culturi sau obiceiuri străine de gândirea românească, de a lupta pentru a dezvolta o identitate autentică a poporului român și nu de a deveni o „plagiatură” a unei forme centralizate de gândire colectivă. *„Din statornicia în spațiul propriu provine faptul că românul dă atâta preț și atâtea sensuri expresiilor: „om așezat”, „om cu așezământ”, „om cu așezare sufletească” (22).*

Marii domnitori, printre care se numără și Constantin Brâncoveanu, ce a consfințit lupta sa pentru poporul român și pentru credința creștină prin sângele său, au avut înfiripat în ființa lor această „statornicie” de a păstra chiar și în vremurile cele mai grele spiritul românesc de libertate. Speranța și nădejdea spre vremuri mai bune și libertate nu s-au stins niciodată în inimile lor, prin exemplul lor fiind însuflați toți românii gleei strămoșești.

Un alt element la fel de important și de vital îl reprezintă sfârșitul mucenicesc și creștinesc al domnitorului cu cei patru fii ai

săi. Nenumărate scrieri au apărut și relatări istorice, care au ilustrat în mod virtual sfârșitul tragic, prin tăierea capului, familiei Brâncovenilor. Din aceste lucruri, se poate evidenția, un aspect important privind modul de dominare a Imperiului Otoman asupra unei Europe creștine. Totuși ca un domnitor mazilit să fie torturat în mod brutal (23) și mai apoi omorât cu necinste, oarecum scoate la iveală un aspect important și acela că nu mai era posibil ca în epoca modernă, să stăpânească Europa un popor barbar care în primul rând era de altă religie și în al doilea rând nici nu aprecia oamenii care nu erau numai politici ci oameni ai culturii și artei așa cum a fost domnitorul Constantin Brâncoveanu.

Motivul principal al mazilirii domnitorului precum și torturile la care a fost supus, sub pretextul trădării, a fost deposedarea de averile lui și valorile inestimabile de bani pe care le deținea. Numai simplul act de mazilire, adică pogoarea din domnie, reprezenta urmările unui prejudiciu de trădare așa cum era acuzat, formal Constantin Brâncoveanu dar după cum bine știm interesele erau de ordin pur financiar. Chinurile sale înainte de sentința cu moartea reprezintă o reconstruire fidelă, a primelor veacuri creștine în care mucenicii erau chinuți cu sălbăticie de către păgâni. Dintre toate aceste chinuri pentru domnitor, cea mai grea tortură poate a fost aceea de a îndura uciderea fiilor lui chiar în fața lui, lucru ce a sporit nemulțumirea nu numai a creștinilor dar chiar și a turcilor: „*niciodată istoria nu a cunoscut imaginea unei atât de sângeroase măcelăriri și lumea întreagă fremătă încă de oroarea de a fi văzut pe acest nenorocit prinț, după ce și-a petrecut cele mai multe zile în bogățiile și gloria lumii, să moară înotând în sângele întregii sale familii...De care neauzită tiranie crudă s-au mirat nu numai creștinii, dar și între turci s-au auzit murmure, căci toți blestemau și strigau că e o sălbăticie neomenească de care nu s-a mai auzit în această țară*” (24).

S-au format un ciclu întreg de poezii și balade închinat martiriului lui Brâncoveanu, ce au devenit un tezaur al folclorului românesc dar și o comemorare eternă a celui ce cu tărie și-a păstrat credința chiar cu prețul vieții sale. Aceste îndemnuri tainice, ale comemorării lui Brâncoveanu au avut un efect puternic amplificat în rândurile românilor, înverșunându-i și motivându-i din ce în ce mai mult pentru lupta antiotomană și eliberarea de sub jugul acestui popor barbar. Dar nu numai pe teritoriul țării noastre a avut acest efect ci și în hotarele celorlalte popoare europene care au înțeles că trebuia să fie eliminată această „plagă” ce o reprezenta Imperiul

Otoman. „*Drama Brâncovenilor a provocat un puternic ecou și în cancelariile europene, precum și în opinia publică din Europa occidentală, mai ales rapoartele diplomatice trimise de la Constantinopol, în care este redată executarea familiei Brâncoveanu, alcătuiesc un adevărat rechizitoriu împotriva tiraniei asiatice și exprimă un cald și omenesc sentiment de milă și de silă în același timp, în fața grozăviei*” (25).

Cu toate acestea, puterile suverane ale Europei (26) deși înfiorate de cele întâmplătoare nu au căutat modul de a forma un front unitar împotriva expansiunii otomane, căci agendele politice erau diferite în planul fiecărei țări, urmărind fiecare scopul propriu. „*Europa civilizată nu a fost unitară și nici solidară în fața barbariei și a tiraniei*” (27). Așa cum menționează și Elena Ionescu în lucrarea sa, numită *Corespondența stolnicului Constantin Cantacuzino cu ceaușul David Corbea*, situația istorico-politică a întregii Europe ar fi fost diferită dacă ar fi fost mai multă solidaritate și unire între popoarele europene: „*dacă n-ar fi fost aceasta (lipsa de unire a popoarelor europene față de dominația păgânilor) nu în mulți ani, ci într-un singur an, turcii ar fi fugit cu toții din Europa*” (28).

Scenariul istorico-politic poate fi interpretat și analizat, în diferite moduri și puncte de observație dar ceea ce rămâne ca punct valabil și real în întreaga istorie fie din epoca medievală sau cea modernă, nici un stat suveran sau Imperiu format în Europa nu a dăinuit la nesfârșit. Dar acest lucru nu înseamnă că dorința de dominare a marilor state s-a stins chiar odată cu declinul Imperiului Otoman. „*Tratatele de pace de la Radstadt (1714) cu Franța și Passarowitz (1718) cu Imperiul Otoman au adus Austriei câștiguri importante. Acestea combinate cu declinul evident al Franței, Imperiului Otoman, Spaniei și Olandei, însemnau că acum Austria era potențial, cel mai puternic stat din Europa*” (29). Este vorba de ridicarea unui nou imperiu pe scena Europei, anume Imperiul Austriac, care va fi detronat în decursul timpului de Imperiul Rus.

Revenind astfel la principalul subiect, în ce privește martiriul domnitorului Constantin Brâncoveanu, el se înveșnicește atât prin păstrarea credinței străbune murind asemenea înaintașilor, însemnat fiind în Biserica creștină, dar rămâne și o eternă influență pozitivă și determinantă spre a face binele și a nu săvârși compromisul, pentru cei ce vor comemora viața și faptele lui.

Prezintă o particularitate aparte am putea spune, în contrast cu ceilalți domnitori români care au luptat pentru credință și neam, deoarece a trecut în timpul vieții sale, de la cronică domnească în

calendarul creștin. Astfel își îndeplinește atât datoria sa față de neam și țară, luptând și căutând limanul libertății și a siguranței pentru poporul său, cât și datoria sa de creștin veritabil și fiu adevărat al Bisericii Ortodoxe.

Nu mai menționăm contribuția sa enormă la dezvoltarea culturii și artei românești, prin vastele sale lucrări și ctitorii de biserici și mănăstiri care au promovat stilul arhitectural brâncovenesc, datorit chiar epocii respective denumite „epoca brâncovenească”. Foarte frumos evocă G.M. Cantacuzino în lucrarea sa *Izvoare și popasuri*, despre epoca brâncovenească ce reprezintă un nou curent românesc de creație: *„Epoca brâncovenească este o platformă de unde aspirația își poate lua zborul, epoca brâncovenească conține în spiritul legilor sale un program de realizări pentru mai multe secole...este aceea în care sufletul românesc a intrat în stăpânirea posibilităților sale creatoare. De aceea domnia brâncovenească este mai mult decât un simplu capitol al evoluției noastre, ea înseamnă începutul maturității noastre artistice”*. Valoarea artei sale a ajuns să fie apreciată peste hotare, în sec. XIX, reprezentări ale modelului brâncovenesc apărând prin marile orașe ale culturii europene, asemenea unui identități în care se evidențiază faptul că poporul român și-a găsit prin domnitorul Constantin Brâncoveanu forma originală a artei sale, demnă de tezaurul cultural al Europei.

Cultura nu presupune însă numai manifestările suprastructurale în legătură cu viața religioasă, literară sau filosofico-științifică, într-un cuvânt nu numai cărturarul laic sau religios este un om de cultură. Purtător al actului de cultură este și artistul, meșterul zugraf, cioplitorul în lemn sau piatră, numiți arhitecți. Astfel prin arte, mai ales că ele s-au încheșat într-o unitate stilistică, Constantin Brâncoveanu a întregit definiția epocii lui, dând strălucire nu numai domniei lui ci și poporului român, ca mesaj al unei epoci de zbucium politic. *„Stilul brâncovenesc este propriu-zis un stil de cultură...din epoca brâncovenească toate formele culturii încep să fie autonome, să capete personalitate, devin majore. Și este cu atât mai grăitoare această realitate spirituală, dacă avem în vedere că voievodul muntean a putut să păstreze sub costumul bizantin și cuca turcească, un suflet de român doritor să pătrundă cât mai adânc în marea familie a lumii occidentale...Prin aceasta poate fi comparat cu marii monarhi europeni ai vremii”* (30).

Prin această metodă, a înțelepciunii în privința politicii și a iubirii de cultură la un grad ce nu se poate descrie decât prin ctitoriile

sale, școli și artă românească, domnitorul Constantin Brâncoveanu capătă aura unicității și a veritabilității. În timpul domniei sale am putea spune prin acest nou orizont socio-cultural, poporul român a realizat mult mai mult decât dacă ar fi dus războaie secole de-a rândul. La fel se exprimă și Ludovic XIV-lea, inițiator al artei sale autentice, care conchide că: „În lipsa acțiunilor războiului, nimic nu marchează mai mult grandoarea și spiritul principilor decât construcțiile...ele opresc cu respect ochii popoarelor” -adaugă regele soare în una din scrisorile sale” (31).

Note:

1. Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, trad. Monica Telu, Institutul European, 1998, pag. 278.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, pag. 295.
4. *Ibidem*, pag. 297.
5. Acad. Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma*, Editura Științifică, București, 1968, pag. 156.
6. Pr.Prof. Pătuleanu Constantin, Viorel Ioniță, *Constantin Brâncoveanu și relațiile sale cu Europa veacului XVIII*, Ed. Mitrop. Olteniei, Craiova, 2006, pag. 10.
7. Amos Funkenstein, *Teologie și Imaginația științifică*, Ed. Humanitas, București, pag. 312.
8. Serge Berstein, Pierre Milza, *op.cit.*, pag. 303.
9. *Ibidem*.
10. Ilarion V. Felea, *Religia Culturii*, Ed. Episcopiei Ortodoxe a Aradului, 1994, pag. 227.
11. *Ibidem*, pag. 230.
12. Rene Remond, *Religie și Societate în Europa*, Ed. Polirom, Iași, 2003, pag. 29.
13. Marie Francois Baslez, *Biblie și Istorie*, Ed. Artemis, București, 2007, pag. 12.
14. Dr. Nestor Vornicescu, *Studii de teologie istorică*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1998, pag. 8.
15. *Idem*, *Biruit-au Gândul*, Ed. Mitropolia Olteniei, 1990, pag. 24-25.
16. Ioan Gh. Savin, *Cultură și religie*, Tipografia „Lupta”, 1927, pag. 45.
17. Paul Cernodoveanu, *Constantin Brâncoveanu*, Ed. Academiei Române, București, 1989, pag. 23.

18. Nicolae M. Popescu, *Viața și faptele lui Constantin Brâncoveanu*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1914, pag. 9.
19. Pr. Prof. Pătuleanu Constantin, Viorel Ioniță, *op.cit.*, pag. 71.
20. Ștefan Ionescu, Panait I., *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Ed. Științifică, București, 1969 pag. 409.
21. Bădescu Ilie, *Sociologie Noologică*, Ed. Mica Valahie, București, 2007, pag. 138.
22. Dumitru Stăniloae, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, Scrisul Românesc, Craiova 1992, pag. 7.
23. „La numai două luni de la sosirea în Constantinopol fu supus la tortura întinderii pe roată, la cetluirea capului cu un cerc de fier, la arderea cu fierul înroșit în foc pe piept și pe spate, la înțeparea mâinilor și picioarelor...” N Iorga, *Documente și regeste privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907, pag. 71.
24. Nicolae Iorga, *Viața și faptele lui Constantin Brâncoveanu*, București, pag. 145-146.
25. Ștefan Ionescu, Panait I., *op.cit.*, pag. 301.
26. La execuție au fost prezenți ambasadorii marilor puteri europene; Franța, Anglia, Rusia, Imperiul Habsburgic.
27. Ștefan Ionescu, Panait I., *op.cit.*, pag. 304.
28. *Ibidem*, pag. 304.
29. Walter Oppenheim, *Habsburgii și Hohenzollernii*, trad. Roxana Aura, Ed. III, București, 2001, pag. 28.
30. Ștefan Ionescu, *Epoca Brâncovenească*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pag. 235-236.
31. *Ibidem*, pag. 236.

Bibliografie:

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ed. IBMBOR, București, 1994.
2. Baslez, Marie Francois, *Biblie și Istorie*, Ed. Artemis, București, 2007.
3. Berstein, Serge, Pierre, Milza, *Istoria Europei*, trad. Monica Telu, Institutul European, 1998.
4. Constantin, Pr. Prof. Pătuleanu, Viorel, Ioniță, *Constantin Brâncoveanu și relațiile sale cu Europa veacului XVIII*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2006.

5. Constantin, C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol.III, partea I, București, 1944.
6. Cernodoveanu, Paul, *Constantin Brâncoveanu*, Ed. Academiei Române, București, 1989.
7. Felea, Ilarion V., *Religia Culturii*, Ed. Episcopia Ortodoxă a Aradului, 1994.
8. Funkenstein, Amos, *Tologie și Imaginația științifică*, Ed. Humanitas, București.
9. Ionescu, Ștefan, *Epoca Brâncovenească*, Ed. Dacia Cluj-Napoca, 1981.
10. Ionescu, Ștefan; Panait I., *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Ed. științifică, București.
11. Iorga, Nicolae, *Viața și faptele lui Constantin Brâncoveanu*, București, 1969.
12. Ilie, Bădescu, *Sociologie Noologică*, Ed. Mica Valahie, București, 2007.
13. Oppenheim, Walter, *Habsburgii și Hohenzollernii*, trad. Roxana Aura, Ed. III, București, 2001.
14. Oțetea, Acad. Andrei, *Renașterea și Reforma*, Editura Științifică, București, 1968.
15. Popescu, M. Nicolae, *Viața și faptele lui Constantin Brâncoveanu*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1914.
16. Rămureanu, Prof. Dr. Ioan, *Istoria Bisericească Universală*, Ed. IBMBOR, București, 2004.
17. Remond, Rene, *Religie și Societate în Europa*, trad. de Giuliani Sfichi, Ed. Polirom, Iași, 2003.
18. Savin, Ioan Gh., *Cultură și religie*, Tipografia „Lupta”, 1927.
19. Stăniloae, Dumitru, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, Scrisul Românesc, Craiova, 1992.
20. Sugar, Peter, *South-eastern Europe, under Ottoman Rule*, Seattle, Londra, 1977.
21. Stiles, Andrina, *Rusia, Polonia și Imperiul Otoman*, trad. de Radu Paraschivescu, Ed. All Educational, București, 2001.
22. Vornicescu, Dr. Nestor, *Studii de teologie istorică*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1998.
23. Vornicescu, Dr. Nestor, *Biruit-au Gândul*, Ed. Mitropolia Olteniei, 1990.
24. Șerban, Constantin, *Constantin Brâncoveanu*, Ed. Tineretului, București.

Rugăciunea din Grădina Ghetsimani și Rugăciunea Domnească. Elemente Teologice de Legătură

Prof. Alexandru Gheorghe Vanciu¹

Omul a fost creat o ființă care să trăiască în comuniune, după modelul treimic, trebuind să trăiască întreaga viață în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii săi. Această legătură dintre om și Creator realizându-se prin rugăciune și manifestarea sentimentului de iubire: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău, ca pe tine însuși” (Luca X, 27), căci în această poruncă se cuprinde toată legea și proorocii.

Acest sentiment al iubirii omul îl poate învăța de la Dumnezeu care și-a manifestat iubirea față de el încă de la creare. Omul a fost creat, prin sfatul treimic, la finalul genezei ca „după cum atunci când un împărat urmează să vină într-un oraș este nevoie să meargă înainte însoțitorii și toți ceilalți, ca să pregătească palatul împărațesc și așa intră împăratul în palat, în același chip și acum. Vrând Dumnezeu să-l pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat și stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuință frumoasă, lumea” (1). Însă Dumnezeu i-a arătat mai multă dragoste prin faptul că, după ce l-a creat din țărână și a „suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facere I, 7), i-a zidit Dumnezeu o „grădină în Eden spre răsărit” (Facere II, 8) și aici a poruncit să trăiască omul. Aici de multă cinste s-a împărtășit omul „pentru ca și vederea raiului și petrecerea acolo să-i pricinuiască multă plăcere și să-l îndemne să-I mulțumească lui Dumnezeu și să-I fie recunoscător” pentru binefacerile pe care le primise fără a se osteni în vreun fel (2). Cu toate acestea, omul nu s-a supus poruncii lui Dumnezeu, ci s-a lăsat condus de îndemnul diavolului care luase înfățișarea șarpelui șarpelui – acesta fiind cel mai înțelept animal. Consecința acestei neascultări a fost pierderea slavei divine care îi acoperea, căci dacă înainte de cădere erau „goi și nu se rușinau” (Facere II, 25), acum se sfiau și se ascundeau, motiv pentru care și-au cusut frunze ca îmbrăcăminte. Cea de-a doua consecință a fost cea vestită de Domnul, adică moartea, însă nu una moarte sufletească ci una trupească. Acest lucru se datorează faptului că sufletul este de origine divină, iar diavolului nu i-a fost îngăduit să se apropie de el,

---

¹ Profesor de religie.

cu toate că și latura spirituală a vătămat. Acest fapt ni-l descoperă Mântuitorul prin pilda samarineanului milostiv, în care ne este descrisă starea omului căzut între tâlhari „*lăsându-l aproape mort*” (Luca X, 30)

Faptul că omul nu a pierdut comuniunea cu Dumnezeu după căderea în păcat, ci a rămas supus voii Sale, ne este arătat foarte clar în două pasaje scripturistice. În primul rând, putem vorbi de momentul când Fecioara Maria a primit de la arhanghelul Gavriil vestea unei nașteri supranaturale fără participarea părții bărbătești. Între aceasta și strămoașa Eva se poate face o paralelă căci „*i-a zis Evei Domnul că în scârbe va naște fii, dezleagă această scârbă bucuria care o aduce fecioarei Îngerul zicând: „Bucură-te cea plină de dar dăruită”*. Și fiindcă Eva a fost blestemat de către Dumnezeu, Maicii Domnului i se zice „Blagoslovită”, adică „*cea lăudată*” (3), fericită că avea să devină vas ales în care va sălășlui Dumnezeu. Deși aceasta s-a arătat îndoielnică la început, întrebându-se: „*Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?*” (Luca I, 34). Acest fapt însă nu se datorează necredinței, ci mai degrabă faptului că niciodată în istoria lumii nu se mai întâmplase o astfel de minune, ca o fecioară să zămislească, motiv pentru care îngerul nu a pedepsit-o precum făcuse cu proorocul Zaharia. Cu toată nedumerirea fecioarei însă, la finalul discuției dintre ea și arhistrateg, femeia a răspuns: „*Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău*” (Luca I, 38) sau cu alte cuvinte „*fie voia Ta*”, arătându-se supusă întru totul și încredințându-și viața voinței lui Dumnezeu. Sfântul Teofilact a tâlcuit acest verset și a zis despre fecioară: „*Panaghidă sunt de zugrăvit, ceea ce voiește Zugravul să zugrăvească, ceea ce voiește, facă Domnul, intrucât și ce mi-a zis mai înainte: „Cum va fi aceasta”, nu a fost a necredinței, ci a poftirii de a învăța chipul săvârșirii*” (4).

Cel de-al doilea moment este legat de persoana Mântuitorului Iisus Hristos, care „*s-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce*” (Filipeni II, 8). Acesta fiind Dumnezeu adevărat și om adevărat, pe întreaga perioadă a activității Sale pe pământ, s-a supus voii Tatălui. Acest fapt îl evidențiază de mai multe ori Sfintele Evanghelii, însă într-un mod mult mai evident în rugăciunea Tatăl nostru și rugăciunea din Grădina Ghetsimani. Primul eveniment este redat de evangheliștii Matei (cap. VI) și Luca (capitolul XI), atunci când Mântuitorul Iisus Hristos îi învață pe ucenici cum să se roage. Una dintre cererile acestei rugăciuni adresată Tatălui cerească fiind „*Facă-se voia Ta*”, adică a Tatălui. O

exemplificare concretă a acestei solicitări este momentul rugăciunii din grădina Ghetsimani, redat de primii trei evangheliști.

În ceea ce privește rugăciunea „*Tatăl nostru*”, cei doi evangheliști o redau în momente și în moduri diferite. Sfântul Evanghelist Matei în capitolul VI, 9 plasează acest moment imediat după rostirea predicii de pe munte când Iisus Hristos le mai dă câteva sfaturi despre milostenie, rugăciune și post. Spre deosebire de acesta Sfântul Luca o redă după trimiterea celor șaptezeci și doi de ucenici „*în fiecare cetate și loc, unde însuși avea să vină*” (Luca X, 1) și poposirea în casa Martei și a Mariei. Această întâmplare s-a petrecut „*pe când Se ruga Iisus într-un loc. Când a încetat, unul dintre ucenicii Lui I-a zis: Doamne, învață-ne să ne rugăm, cum a învățat și Ioan pe ucenicii lui*” (Luca XI, 1).

Această diferență de timp dar și a formei textului i-a făcut pe comentatorii biblici să își formeze două păreri: prima care spune că Mântuitorul ar fi rostit această rugăciune de două ori în împrejurări diferite, iar cea de-a doua că ar fi fost predicată o singură dată și numai relatarea ei este diferit făcută de cei doi evangheliști. Dintre aceștia, biblistul Klei susține varianta Sfântului Luca ca fiind corectă căci zice: „*dacă le-a spus-o Iisus Ucenicilor cu ocazia predicii de pe munte, atunci cererea ucenicului, redată la Luca XI, 1, este nejustificată... La Luca vorbește despre originalitate chiar scurtime caracteristică a ei, contrar amblului de la Matei. Și această temelie istorică, pe care rugăciunea o are la Luca, este și mai sigură, pentru că este firesc să pună în gura Mântuitorului un model de rugăciune mai scurtă, deoarece în Predica de pe munte tocmai o astfel de recomandare se face*”, iar în concluzia acestor idei afirmă: „*Întâi nu este precizat că ucenicul, a fost unul dintre cei cari ascultaseră și Predica de pe munte. De asemenea chiar admisă această ipoteză, pentru care de altfel nu se întrevede nici o dovadă... se poate ca ei înșiși n-o țineau ca atare și așa folosiră ocazia menționată de Luca, un tânăr să roage pe Iisus să le de-a model de rugăciune și Iisus a putut să repete, în părțile ei esențiale, aceeași rugăciune*” (5). Alți comentatori susțin varianta redată de Evanghelistul Matei ca fiind mai exactă și completă. Între cei ce promovează această variantă se numără Bleek, Olshausen, Neander și Goder. Susținând textul rugăciunii din Evanghelia după Matei, Lagrange afirmă că acest text este primul întrucât „*toate liturgiile, chiar și cea mai veche (aceea a „învățăturii celor doisprezece Apostoli”, care datează din secolul al II-lea), au forma sfântului Matei*” (6). Această variantă a fost păstrată în cultul bisericii dreptmăritoare până în prezent, însă, a fost

cu neputință comentatorilor biblici să ajungă la o concluzie comună. Mai trebuie precizat că Sfântul Evanghelist Matei a făcut parte dintre ucenicii Mântuitorului și datorită acestui fapt a putut asculta direct cuvintele Acestuia, spre de Sfântul Evanghelist Luca cea fost discipol al ucenicilor Învățătorului.

În ceea ce privește versetul „*Facă-se voia Ta precum în cer așa și pe pământ*”, nu este nici o diferență între cei doi evangheliști. Această propoziție face parte din gruparea de cereri cuprinsă în rugăciunea domnească, aflându-se în legătură cu adresarea directă: „*Tatăl nostru Carele ești în ceruri*”, cu alte cuvinte omul cere Tatălui ceresc să își petreacă această viață după voia Sa, asemănându-se îngerilor. Conform tâlcuirii lui Eutimie Zigabinos, expresia „*Tatăl nostru*” se referă deopotrivă și la Dumnezeu Fiul și Sfântul Duh „*ca creator, ca tutore, ca pregânditor și învățător*”, putând a se „*referi la fiecare din acestea separat și în comun, la una Dumnezeire care este în toate acestea*” (7).

Revenind la expresia „*facă-se voia Ta precum în cer așa și pe pământ*”, aceasta face referire la un cer spiritual redat de cele mai multe ori în Scriptură prin pluralul „*ceruri*”. Această lume imaterială este populată de îngeri, ființe raționale netrupești create de Dumnezeu înainte de lumea materială. Iar aceste ființe „*se caracterizează printr-o totală și superbă supunere față de Creatorul lor, pe Care neîncetat Îl laudă și pe care Îl slujesc în misiunile speciale primite de la El. Ei însumează etalonul de plinire a voii lui Dumnezeu*” (8). Îngerii însă sunt superiori omului prin faptul că ei nu dețin trup și sunt lipsiți de partea poftitoare, precum și de iuțimea sufletului pe care omul le deține. Acest lucru îl afirmă și Sfântul Maxim Mărturisitorul care zice că „*în îngeri nu se află pofta ce slăbește vigoarea minții prin plăcere, nici iuțimea ce se înfurie și latră fără cuviință la cei înrudiți, ci numai rațiunea care duce în chip firesc spre prima rațiune pe cei raționali*” (9). Superioritatea îngerilor față de om o afirmă și Scriptura atunci când zice: „*I-ai micșorat pe el cu puțin față de îngeri*” (Evrei II, 7).

Această stare trebuie să o dobândească și omul, adică a se asemăna îngerilor și să își pună toate puterile cu care a fost înzestrat spre a câștiga această stare. Căci omul fiind creat bun nici o putere a sa nu i-a fost dată spre a cădea, ci spre a-l ajuta să se ridice. Rațiunea i-a fost dată astfel pentru a înțelege și a-L putea căuta pe Dumnezeu, căci „*cel ce aduce lui Dumnezeu închinare în chip tainic, numai prin facultatea rațiunii, despărțită de poftă și de iuțime împlinește voia lui Dumnezeu*” (10). Însă și celelalte două facultăți ale sufletului,

adică pofta și iuțimea, au un rol important pentru dobândirea viețuirii în comuniune cu Dumnezeu, dacă sunt întrebuințate spre acest scop. Astfel cu partea poftitoare a fost înzestrat omul pentru a-și dori această evoluție, iar iuțimea sufletului pentru a putea să lupte și să câștige starea de fericire. De remarcat sunt verbele care folosite la modul imperativ, au sensul modului optativ, exprimând astfel o dorință a omului, iar nu o poruncă.

Astfel ne-a învățat Mântuitorul Iisus Hristos să cerem prin această rugăciune, anume stare de extremă fericire în care a viețuit omul la început în rai. Căci voia lui Dumnezeu este împlinirea poruncilor. Cererea „*facă-se voia Ta precum în cer așa și pe pământ*” este strâns legată de cea dinaintea ei, anume „*Vie împărăția Ta*”, pe care Eutimie Zigabinos în comentariului său le tâlcuiește astfel: „*În împărăția dumnezeiască pe pământ, totul se îndrumează și execută după voia înțeleaptă și sfântă a Dumnezeirii. Preocupanții tuturor timpurilor, idealiști și interesați, pentru îndrumarea unei noi ordini sociale în omenire, neglijează mai totdeauna elementele cele mai firești și deci cele mai fericite pentru viața societății date de Iisus, cel ce a venit în lume, a învățat și s-a sacrificat pe sine, tocmai pentru ca lumea viață să aibă*” (11), căci doar prin aceste lucruri este posibil ca societatea să scape de greșelile care o fac să ducă o viață cu greutate.

Cu toate acestea cel mai bine se reflectă această cerere în persoana Mântuitorului Iisus Hristos care pe întreaga durată a activității Sale pe pământ s-a preocupat de împlinirea voii lui Dumnezeu, precum zice Scriptură: „*Nu caut voia Mea, ci voia Celui ce m-a trimis*” (Ioan V, 30) sau la fântâna lui Iacob unde afirmă că „*Mâncarea Mea este să fac voia celui ce M-a trimis*” (Ioan IV, 34). Din aceste cuvinte reiese faptul că Iisus Hristos în întreaga sa viață pământească a împlinit, voia lui Dumnezeu, care nu era diferită de voia Sa: „*Iisus-omul Își pune de acord propria-i voință cu aceea a Tatălui chiar și în momentul extrem când, în noaptea din grădina Ghetsimani, are în față spectrul paharului crâncen al chinurilor pe cruce: Părintele Meu, de este cu puțință, treacă pe-alături de Mine paharul acesta! ...Pentru ca, imediat, să-și revină și să exclame: Dar nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu (Matei XXVI, 39)*” (12). Acest moment al rugăciunii din grădina Ghetsimani se petrece după ce Iisus servise Cina împreună cu ucenicii în seara dinaintea zilei Azimelor și reprezintă momentul cel mai clar al ascultării omului de Dumnezeu. Rugăciunea este redată de primii trei evangheliști, Sfântul Ioan relatând doar locul unde a mers Iisus în noaptea aceea:

„Iisus a ieșit cu ucenicii Lui dincolo de pârâul cedrilor, unde era o grădină, în care a intrat El și ucenicii Săi” (Ioan XVIII, 1). Ceilalți evangheliști precizează că acest loc se afla poalele Muntelui Măslinilor: „au ieșit la Muntele Măslinilor... și au venit la un loc al cărui nume este Ghetsimani” (Marcu XIV, 26-32). Această grădină era una de măslini al cărei nume se traduce „teasc de măslină”.

Mântuitorul a ales acest loc întrucât că a dorit de bunăvoie să vină la patimă, fiindcă aceasta era voia Tatălui de a mântui lumea pe care a iubit-o atât de mult încât „pe Fiul Său la dat ca cel ce crede să nu piară ci să aibă viață veșnică” (Ioan III, 16) Aceeași idee reiese și din versetul următor: „Iar Iuda vânzătorul cunoștea acest loc, pentru că adesea Iisus și ucenicii Săi se adunau acolo” (Ioan XVIII, 2). Din versetul de mai sus se poate observa că Iisus nu s-a lăsat căutat, ci a ales un loc pe care vânzătorul îl cunoștea, știind cele ce aveau să se întâmple.

Mântuitorul nu este însoțit în grădină decât de cei trei ucenici care participaseră și la schimbarea Sa la față din muntele Tabor: „luând cu Sine pe Petru și pe cei doi fii ai lui Zevedeu” (Matei XXVI, 37). Iisus Hristos i-a ales pe aceștia trei datorită faptului că ei cunoscuseră slava Lui și fuseseră încredințați că nu era doar om. Starea de teamă pe care o manifesta Hristos în acele momente este o trăire a firii umane și ne este redată de toți cei trei evangheliști în mod clar prin cuvintele: „a început a Se întrista și a Se mâhni. Atunci le-a zis: Întristat este sufletul Meu până la moarte” (Matei XXVI, 37-38); „a început a Se tulbura și a se mâhni” (Marcu XIV, 33). Sfântul Luca, în schimb fiind doctor, vine cu o descriere a acestei trăiri mult mai precisă: „Iar El fiind în chin de moarte mai stăruiitor Se ruga. Și sudoarea Lui s-a făcut ca picăturile de sânge care picurau pe pământ” (Luca XXII, 44). Această stare este una reală, ea poartă numele de hematrisesa, fenomen care „se produce în condiții cu totul speciale: o mare slăbiciune fizică, însoțită de o zguduire sufletească, drept urmare a unui emoții adânci, a unei frici mari. Fenomenul constă într-o dilatație intensă a vaselor capilare, dilatație care produce hemoragie. Sângele se amestecă cu sudoarea și acesta este amestecul care iese prin piele, se adună și se prelinge pe tot corpul, în cantitate suficientă, ca să curgă și să cadă pe pământ” (13).

Cât privește rugăciunea rostită către Tatăl: „Părinte dacă voiești, treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă” (Luca XXII, 42), ea este relatată în primele trei evanghelii în mod asemănător. Rugăciunea continuă să ne adeverească faptul că Hristos a fost om cu adevărat, lăsând firea umană să își manifeste

starea firească, întrucât era normal ca omul să își dorească viața. De aceea și cere Tatălui „*să treacă de la Mine acest pahar*”, adică dacă Îi este voia să rânduiască să fie înlăturată patima, căci la El toate cum sunt cu putință precum relatează Sfântul Evanghelist Marcu: „*Avva Părinte, toate sunt ție cu putință*” (Marcu XIV, 36). Mai departe vedem deplina supunere a omului și manifestarea celor două firi căci zice: „*dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă*”. Acest lucru Sfântul Teofilact îl tâlcuiește astfel: „*Căci două firi având Cel Unul Hristos, avea cu adevărat și firești voințe, adică pe cea dumnezeiască și pe cea omenească. Deci voia firea cea omenească să trăiască, întrucât este lucru firesc; apoi, urmând firii celei dumnezeiești, care voiește ca toți oamenii să se mântuiască – și este deobște a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh –, a primit moartea*” (14). Mântuitorul pune în practică ceea ce îi învățase înainte pe ucenici în rugăciunea domnească, căci aceste cuvinte sunt identice cu „*Facă-se voia Ta*”. Pe de altă parte toate sunt îngăduite și „*pentru ca să nu-L cunoască diavolul și să sară asupra Lui- ca asupra unui simplu om – să-l omoare pe El, și astfel să se zdrobească diavolul*” (15).

Între Evanghelia după Matei și cea după Marcu, cu toate că par a fi asemănătoare totuși între ele există anumite discrepanțe. În Evanghelia după Marcu „*rugăciunea Sa, Iisus folosește alocuțiunea aramaică «abba» (14, 36), fără a-și introduce cererea sa prin «dacă este posibil» (ca în Matei 26, 39), ci prin certitudinea «toate sunt cu putință Ție», și, în sfârșit, folosind cuvântul «ωρα – ceasul»*” (16). Această rugăciune este rostită de Mântuitorul Iisus de trei ori, din informațiile din Evanghelia după Matei (17), arătând astfel adevărul și încredințare. Mântuitorul i-a îndemnat pe ucenici să privegheze pentru a nu cădea în ispită „*căci duhul este osârduitor, iar trupul neputincios*” (Matei XXVI, 41), cunoscând slăbiciunea umană. Această frază este singura în care întâlnim antiteza dintre duh-trup/carne, nu cu înțeles platonice, ci cu sensul luptei morale și eshatologice dinlăuntru omului.

Concluzii

Omul încununează întreaga creație, bucurându-se de multă cinste și dragoste din partea lui Dumnezeu. Însă nu a putut să rămână în starea de ascultare față de Creator și a pierdut starea de slavă fiind pedepsit cu moartea trupească. Cu toată această vătămare suferită, omul, nu s-a depărtat definitiv de Dumnezeu, ci a rămas în el o legătură cu Acesta. Această relație este sufletul, care are o origine divină.

Acest este dovedit foarte clar în persoana Maicii Domnului care în momentul vestirii nașterii, cu poate că nu putea înțelege marea taină a nașterii unui prunc din fecioară, a fost deplin supusă voii lui Dumnezeu: „*Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău*” (Luca I, 38). Apoi model de ascultare este Mântuitorul Iisus Hristos care „*s-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce*” (Filipeni II, 8). Rugăciunea din grădina Ghetsimani reprezintă o exemplu clar a învățaturii cuprinsă în rugăciunea domnească, întâmplare relaitată de toți evangheliștii cu mici diferențe. În acest moment din viața pământească a Mântuitorului Iisus Hristos se poate observa clar firea Sa omenească, faptul că Logosul divin s-a făcut cu adevărat om.

Note:

1. Sfântul Ioan Gura de Aur, *Omilii la Facere I Omilia VIII, PSB 21*, Ed. IBMBOR, p. 100.
2. Idem, *Omila XIII*, p. 152.
3. Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Matei*, Ed. Sofia, Ed. Cartea Ortodoxă, București 2007, p. 29.
4. Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Matei...*, p. 33.
5. Pr. Constantin Grigore și Sava T. Saru, *Comentariul Sfintei Evanghelii după Matei de Eutimie Zigabinos volumul I*, Tiparul tipografiei Cozia a Sfintei Episcopii, Râmnicul Vâlci 1931, pp. 247-148.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, p. 241.
8. Bartolomeu Anania – Arhiepiscopul Clujului, *Cartea deschisă a împărăției, o însoțire liturgică pentru preoți și mireni*, Ed. IBMBOR, București 2007, p.227.
9. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru*, Ed. IBMBOR, București 2010, p. 40.
10. *Ibidem*.
11. Pr. Constantin Grigore și Sava T. Saru, *op.cit.*, p. 252.
12. Bartolomeu Anania – Arhiepiscopul Clujului, *op.cit.*, p. 228.
13. Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Luca*, Ed. Sofia, Ed. Cartea Ortodoxă, București 2007, p. 312.
14. *Ibidem*.

15. Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Matei...*, p. 396
16. Prof. Univ. Dr. Ioannis Karavidopolos, *Comentariu la Evanghelia după Marcu*, Ed. Bizantină, București 2001, p. 340.
17. Aceeași informație o redă și Sfântul Evanghelist Marcu, iar Luca doar o singură dată.

Câteva Povețe despre Împlinirea Milosteniei Creștine

Pr. Ilarie Iliuță Dovleac¹

„Luați aminte ca faptele dreptății voastre să nu le faceți înaintea oamenilor ca să fiți văzuți de ei; altfel nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri. Deci, când faci milostenie, nu trâmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni; adevărat grăiesc vouă: și-au luat plata lor” (Matei 6, 1-2).

Prin milostenie înțelegem grija ce avem de a da și celor lipsiți din prisosul bunurilor noastre. Dintre practicile Vechiului Testament prin care se consideră că își exprimă cineva evlavie, cea mai recomandată era milostenia. Milostenia este recomandată la gândul că Dumnezeu cunoaște cugetul și vede fața cea bună și răsplătește cu aceeași măsură. „Fericit este cel ce caută la cel sărac și la cel sărman; în ziua cea grea Domnul îl va izbăvi pe el” (Psalmi 40, 1). Milostenia este prezentată ca expresie a dragostei și a bunătății față de aproapele. Pentru a fi o lucrare desăvârșită, ea trebuie făcută cu discreție, chiar în ascuns, pentru ca de ea să se bucure cel lipsit, iar nu cel ce o săvârșește. Numeroase texte din Vechiul Testament recomandă discreția. „Este mai bine a nu da (milostenie) decât a obliga pe cel sărac să roșească pentru darul pe care 1-a primit” (1).

Mântuitorul nu combate ideea de milostenie; El arată că principala greșeală, care arată o stare sufletească, ce nu cadrează cu actul milosteniei și care îi micșorează valoarea, este publicitatea, aceasta fiind căutată în special de farisei. Iudeii, în special fariseii, îndepărtându-se de spiritul Vechiului Testament încercau să dobândească folos din mizeria semenilor: „Ei trâmbițează ...și fac milostenie în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni”. Mântuitorul spune că cei care fac o astfel de milostenie „și-au primit plata lor”, care nu este alta decât satisfacerea orgoliului în această viață, și că nu poate fi vorba de o răsplată viitoare. „Iar tu când faci milostenie să nu știe stânga ce face dreapta ta, pentru ca milostenia ta să fie în ascuns. Iar Tatăl tău, care vede în ascuns, îți va răsplăti ca atare” (Matei 6, 3-4). Expresia „să nu știe stânga” reprezintă caracterul tainic al milosteniei, iar prin „arătare” se înțelege momentul arătării lui Dumnezeu față de toate popoarele la judecata obștească (Matei 25, 31-32). Milostenia trebuie făcută astfel din datorie și din dragoste față de aproapele aflat în suferință.

---

¹ Preot la Paraclisul Spitalului Municipal din Târgu-Jiu, județul Gorj.

Milostenia este expresia concretă a iubirii față de aproapele, ajutorarea semenului care se află la strâmtorare. Ea a fost cultivată și în Vechiul Testament (Levitic 19, 10; Deuteronom 15, 7; Isaia 58, 7) și exista credința că în baza unui mare număr de fapte ale milosteniei se iartă păcatele.

Mântuitorul Hristos întruchipează mila și folosește deseori termenul de milă sau milostenie: „Milă voiesc, iar nu jertfa” (Matei 9, 13; 12, 7), spunea iudeilor formalști care considerau că aducerea jertfelor prevăzute în Legea lui Moise îi face drepti înaintea lui Dumnezeu și îi absolvă de îndatorirea de a trata cu mărinimie pe semenii lor. Atunci când a vindecat pe cei doi orbi, a făcut-o din milă, pentru că se zice că „făcându-i-se milă, Iisus S-a atins de ochii lor și îndată au văzut” (Matei 20, 34).

Mila este un simțământ, o virtualitate, o stare sufletească sau mai precis o stare harică. Simțământul acesta, impulsul acesta, acest dar complex cuprinde în doze variabile bunătatea, iubirea, prietenia, sensibilitatea, afecțiunea, mărinimia, frăția și bună-voirea.

Este o simpatie, o compătimire, o compasiune; se dezvăluie astfel tocmai părțasia, capacitatea de a ieși din tine însuți, de a iubi pe semenul tău nu numai ca pe tine, ci mai mult decât pe tine, de a te substitui lui, de a simți și suferi întocmai ca el, devenind oarecum una cu el (2).

Milostenia, într-adevăr, presupune un astfel de raport personal, fiind un simțământ, o dispoziție, o „stare” ce nu se poate ivi decât în ființa capabilă a înțelege o altă ființă, a i se substitui, a participa la durerea ei, nu din afară, ci dintr-o perspectivă identică.

E desigur o ieșire din sine, operație pe care Hristos o recomandă Apostolilor, credincioșilor, ascultătorilor și interlocutorilor Săi. Ea nu e nici rațională, nici irațională, nici strict umană, nici pur divină; harul milostivirii depășește până și ceea ce suntem obișnuiți a numi „sentimentele bune și frumoase”.

Fariseii practicau și ei milostenia, însă cu gândul viclean de a fi văzuți și laudați de oameni. Ei își „trâmbițau faptele, voiau cu orice preț să le facă cunoscute, fapt care le micșora valoarea și ducea la pierderea răsplății în viața viitoare. Mântuitorul le recomandă ascultătorilor Săi, săvârșirea milosteniei „în ascuns”, cu discreție, pentru ca să aibă plată la „arătarea” Domnului, la judecata obștească, atunci când Domnul va răsplăti după faptele milosteniei trupești.

Sfinții Părinți vorbesc despre urmările benefice ale filantropiei asupra sufletului. Clement Alexandrinul spune: „Despre dărnicie și despre împărăția cerurilor, legea a vorbit mult, este însă de ajuns să

spun numai atât că legea oprește să împrumuți cu dobândă pe frate și tot Scriptura numește frate nu numai pe cel născut din aceeași părinți ci și pe cel din aceeași seminție, pe cel de aceeași credință, pe cel de aceeași limbă; da, legea nu dă dreptul să iei dobândă la bani ci să dai în dar; cu inimă și mână largă, tuturor celor nevoiași. Căci Dumnezeu este Creatorul unui har ca acesta. Omul care împarte bucuriile sale primește dobânzi de mare valoare, cele mai de preț bunuri care sunt printre oameni: „blândețea, bunătatea, mărinimia, numele bun” (3).

Faptul că milostenia, „acoperă” păcate și că atrage milostivirea lui Dumnezeu îl exprimă și Cuviosul Siluan Athonitul, care zice: „Sufletul păcătos care nu cunoaște pe Domnul se teme de moarte, gândind că Domnul nu-i va ierta păcatele”. Se întâmplă așa pentru că sufletul nu cunoaște pe Domnul și nu știe cât de mult El ne iubește, milostiv fiind.

Dar dacă oamenii ar ști aceasta, nimeni n-ar mai cădea în deznădejde, pentru că Domnul nu numai că iartă, dar se și bucură de întoarcerea păcătosului. Chiar și atunci când moartea îți bate la ușă, crede cu tărie că vei dobândi iertarea.

Note:

1. Gheorghe Pufu, *Predica de pe Munte*, Editura Universității din Pitești, 2000, p. 44.
2. Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Baia Mare, 1992, p. 125.
3. Clement Alexandrinul, *Stromate II*, București, 1982, p. 155.

Învățătura despre Suflet și Trup în Vechiul Testament

Pr. Tinel Florin Dudău¹

Sfânta Scriptură, înțeleasă ca izvor scris al Revelației divine, cuprinde adevărurile esențiale despre ceea ce trebuie să știe omul despre Dumnezeu, creație și despre sine.

Poziția excepțională a omului în cadrul creației, structura ființei sale, scopul său final în planul și voința lui Dumnezeu, comuniunea cu Creatorul său și cu semenii în calitatea sa de „chip” al Lui (Fac. 1, 26), se găsesc expuse în Sfânta Scriptură. În Sfânta Scriptură caută primii creștini răspunsul la întrebarea „Ce este omul”? și tot din Sfânta Scriptură îl primesc la modul desăvârșit. Antropologia patristică se fundamentează deci pe antropologia biblică. Despre om nu putea să știe și să vorbească mai bine decât Cel care l-a creat. O simplă antropologie profană, descriptivă, nu-l poate mulțumi pe un adevărat gânditor.

Pentru aceasta, înainte de a expune succint învățătura despre suflet și trup în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, vom aminti pe scurt elementele fundamentale ale antropologiei biblice. Acestea sunt:

a) Originea divină și unitatea ontologică a omului.

Potrivit revelației biblice, omul este adus în ființă și există prin voința lui Dumnezeu (Fac. 1, 26), el nefiind nici produsul materiei în evoluție, ca în cosmologie, nici identic cu ființa divină ca în mitologie. Prin voința Sa creatoare, omul e stabilit într-o relație ontologică specifică cu Dumnezeu, de la începutul existenței sale. Având o fire „compusă” din trup muritor și suflet nemuritor, aduse în existență în mod simultan și menite să rămână inseparabile (Fac. 2, 7), persoana umană nu se reduce totuși la ele. Fără suflul de viață divină (ebr. *nephesh*), omul nu ființează ca atare (Fac. 3, 19).

b) Omul este subiect personal unic, creat după „chipul” lui Dumnezeu în vederea „asemănării” (Fac. 1, 26).

Afirmația biblică se referă la misterul persoanei umane, la caracterul ei de ființă ireductibilă. „Chipul” reprezintă centrul personal al omului, partea „naturală” din constituția sa, însăși conștiința unității sale și a relației sale cu Dumnezeu, datorită căreia este capabil de a transcende starea de creatură.

---

¹ Preot la Spitalul de Psihiatrie, Poiana Mare, județul Dolj.

c) Restaurarea efectivă a firii umane și recapitularea umanului este posibilă doar în și prin Hristos.

În acest sens, El este Omul (Rom. 5, 15) sau „Fiul Omului” în care și prin care totalitatea oamenilor este readunată ca într-un nou principiu. Ținând seama de caracterul dinamic al firii și de libertatea personală, antropologia ortodoxă vorbește de diverse „stări” ale umanului care corespund cu schimbarea relației acestuia cu Dumnezeu. Biblia amintește de starea dinaintea de păcat, dar și de starea de cădere, adică umanul negativ care a pierdut perspectiva „asemănării” sau urcușul spre destinul său eshatologic, precum și de starea de restaurare sau de răscumpărare în Hristos, starea în care umanitatea „pozitivă” a fost nu numai înnoită ci și preamărită.

Ținând seama de aceste coordonate ale antropologiei ortodoxe, în perspectiva tratării temei propuse, considerăm necesară expunerea succintă a învățaturii despre structura ființei umane în Sfânta Scriptură, înțeleasă ca principal izvor al Revelației divine împreună cu Sfânta Tradiție.

Sufletul omului provine de la Dumnezeu, căci El „a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Fac. 2, 7). Deși în textul menționat se vorbește mai întâi de alcătuirea trupului și apoi de crearea sufletului trebuie înțeles în sensul că, „de când a început să se formeze trupul omenesc cu o complexitate biologică maximă, a avut deja în el sufletul insuflat de Dumnezeu”.

Sufletul este primit de la Dumnezeu, prin suflul dumnezeiesc dător de viață, odată cu trupul, în timpul zămislirii, astfel că ființa umană apare în lume ca unitate psiho-somatică. *„De fapt, duhul divin care produce sufletul dă și puterea de a forma trupul.* Sufletul are viața ca ființă, de aceea el nu trebuie să fie confundat cu puterea vitală, imanentă, care există în animale și în toate creaturile. El este subiectul, suportul personal al acestei energii vitale, având viața în sine ca ființă și pentru el însuși. Sufletul este principiul formator care individualizează firea umană într-un subiect; *de aceea sufletele descendenților lui Adam nu sunt conținute în sufletul lui Adam. Ca prototip al neamului omenesc, Adam cuprinde în sine pe toți, dar fiecare își primește o existență individuală, printr-un suflet nou creat de Dumnezeu pentru el”.*

În limba ebraică există doi termeni care redau cu aproximație noțiunea de suflet și duh, și anume: *nephesh* și *ruah*.

Prin urmare, primul concept fundamental sugerat de termenul „nephesh” și pe care îl întâlnim încă în primele pagini ale Sfintei Scripturi este principiul de viață, ceea ce constituie o ființă vie. Am

văzut că locul clasic pe care se bazează acest conținut semantic al lui „nephesh” este în Geneza 2, 7, unde se face referire la „duhul de viață”, insuflat de Dumnezeu omului, care devine ființă vie sau suflet viu (*nephesh haya*). Aici „nephesh” nu este un tertium quid între trup și suflet, ci reprezintă rezultatul unirii ființiale dintre trupul creat din țărână și sufletul divin. Acest concept este întărit printr-o altă dezvoltare semantică a cuvântului nephesh, care a ajuns să denote în perioada vechi-testamentară orice fel de dorință, aspirație sau impuls vital.

Conținutul ideatic al lui nephesh este întregit prin folosirea altor termeni vitali pentru înțelegerea concepției primare iudaice despre suflet și anume ruah (duh, spirit) și leb (inimă). Asociația existentă dintre acești termeni – nephesh, ruah și leb – a determinat pe unii gânditori să sugereze un trihotomism ființial în ceea ce privește concepția iudaică despre om. Omul, după aceștia, ar fi format din trup, suflet și spirit. O astfel de poziție nu poate fi susținută întrucât nephesh nu este opus lui ruah, ci pus paralel cu acesta (Isaia 26, 9; Iov 7, 11) și este adesea, ca și ruah, centrul activităților spirituale, în timp ce la rândul său ruah poate fi impuls vital ca *nephesh* (Geneza 6, 17; 7, 15).

Ba mai mult, cei trei termeni nu sunt enumerați în același text și nici nu sunt puși în opoziție. În Psalmul 16, 9, omul, trupul și sufletul său sunt termeni echivalenți care denotă întreaga persoană umană. Astfel nu se poate vorbi în Vechiul Testament de trihotomism, omul fiind conceput sintetic, ca un organism psihofizic.

Cele trei mari funcțiuni ale sufletului după învățătura Vechiului Testament sunt: rațiunea, voința liberă și sentimentul.

Prin rațiune, încă de la început, omul a știut să deosebească viețuitoarele pământului împărțindu-le și numindu-le pe diverse categorii și specii, conștient fiind că între ele nu există un „ajutor pe potriva lui” (Fac. 2, 19-20). Voința îl ajută apoi să opteze în mod liber fie pentru săvârșirea binelui, fie pentru ceea ce este rău, urmând astfel una din cele două modalități prin care Dumnezeu îi oferă exercitarea libertății: „viață și moarte... binecuvântare și blestem” (Deut. 30, 19). Dumnezeu nu-1 silește, ci doar îl sfătuiește spre bine: „Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi”.

Cu privire la sentiment, înainte de cădere, omul era legat de Creatorul său prin iubire și încredere. După cădere însă, apare rușinea (Fac. 3, 7), teama (Fac. III, 10), apoi tristețea, invidia și ura față de semenii (Fac. 4, 5). Dar nici una din aceste stări afective n-au

avut tăria de a estompa sentimentul de iubire față de Dumnezeu, care s-a transformat în suspinul unui dor nețărnut exprimat atât de frumos în cuvintele Psalmistului: „Dorește și se sfârșește sufletul meu după curțile Domnului; inima mea și trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul cel viu” (Ps. 83, 2).

O componentă a ființei umane, cum observăm și din textul menționat, este inima care în concepția autorilor vechi testamentari reprezintă marele regulator ce canalizează duhul („ruah”). De asemenea este considerată ca organ al inteligenței și al cunoașterii (Ps. CIII, 16-17; Pilde 23, 12; Eccl. 7, 28), al cugetării și interiorizării (Fac. 8, 21; Eccl. 1, 16), ca sediu al atenției (Iez. XLIV, 5) și ca normativ al credinței morale (Eccl. 11, 9; Is. LVII, 17).

În limbajul sapiențial al Vechiului Testament, starea sufletească sau viața interioară a omului este definită ca o stare a inimii (Înțel. Sirah 13, 30-31).

Observăm din psihologia vechi-testamentară interdependența funcțiilor sufletului. „Acest caracter de integritate face ca întreaga cunoaștere în înțelesul biblic, să nu fie nicidecum un exercițiu autonom al unei singure facultăți a spiritului omenesc, ci participă în întregul lor (evreii cugetau cu inima) și de aceea cunoașterea este comparată deseori cu actul căsătoriei (a lua o femeie în căsătorie înseamnă înainte de toate „să o cunoști”). Acest termen nupțial subliniază și o interdependență originară: Dumnezeu zămislește pe om într-o cunoaștere, cunoscându-l „prin căsătorie”, iar omul se cunoaște pe sine numai cunoscând pe Dumnezeu.

Sufletul provenind din „suflarea de viață” (Fac. 2, 7) a lui Dumnezeu, fiind înțeles în complexitatea funcțiilor sale, firește că este nemuritor.

Deși autorul cărții II Macabei favorizează dihotomia trup-suflet, *basar-nephesh*, în Cartea Înțelepciunii lui Solomon, *nephesh-psihi* devine entitate nepieritoare și principiu indestructibil care asigură nemurirea omului (Înțel. lui Solomon 2, 22 și urm. 3, 1; 5, 14; 5, 16).

Chiar dacă „antropologia semitică era mai puțin aptă decât antropologia greacă (cel puțin cea a lui Platon) să integreze ideea nemuririi sufletului, mai puțin dispusă să admită că există în om un element incorporal inaccesibil morții fizice o seamă de texte din Vechiul Testament demonstrează contrariul. Pe lângă unele texte chiar din II Macabei (7, 14; 7, 23) ce dubiu mai pot oferi cuvintele: „pulberea să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu, Care l-a dat” (Eccl. 12, 7).

Din cele expuse anterior, am înțeles că la baza concepției biblice despre om stă credința că el a fost creat de Dumnezeu din „țărână”, după care, același Dumnezeu Creator a suflat asupra sa „duh de viață” (Gen. 2, 7).

Sufletul („duhul de viață”) și trupul sunt elementele esențiale care stau la baza concepției despre om în Vechiul Testament și în tradiția iudaică de mai târziu.

Iată de ce în cele ce urmează vom face anumite precizări cu privire la învățătura vechi-testamentară despre trup. În Vechiul Testament, trupul nu este pur și simplu un ansamblu făcut din carne și oase pe care omul îl posedă pe timpul existenței sale pământești, dar de care se dezbracă prin moarte și pe care îl îmbracă în ziua învierii. Este interesant de observat că în limba ebraică nu există un cuvânt anume pentru trup separat de suflet. Acest lucru se datorează concepției iudaice despre persoana umană psiho-fizică ca unitate indestructibilă.

Atunci când se fac referiri la natura fizică a omului este întrebuințat termenul „basar” – „carne”, „trup viu” (Geneză 2, 23-24) și ca atare simbolizează slăbiciunea, caracterul trecător al ființei umane (Isaia 40, 6).

Același cuvânt este folosit și cu semnificația de „trup”, cum ar fi de exemplu în Exod 30, 32; Numeri 8, 7; I Împărați 21, 27; II Împărați 4, 34; 6, 30; Iov 4, 15; Proverbe 4, 30; Ecclesiast 2, 3.

Fără întemeierea religioasă la care trupul are indubitabil acces nu s-ar putea înțelege exact sensul a ceea ce se numește – cu un termen căruia s-ar cuveni să-i înlăturăm orice intenție peiorativă – „ritualism iudaic”. Exigențele rituale, înțelese ca mișcare de adecvare și de participare a sufletului la sfințenia lui Dumnezeu, sunt de neconceput în afara trupului. De aceea, actele cele mai simple, devin în iudaism probele ireductibile ale seriozității angajamentului religios al individului; nu este întâmplător, așadar, că rabinii consideră că spălarea mâinilor înainte de masă este unul dintre răspunsurile posibile la cuvântul lui Dumnezeu „fiți sfinți”.

Ritualurile iudaice nu se rezumă așadar la simpla curățenie a trupului. „Scopul lor prim este într-adevăr curățenia trupească dar prin această curățenie insul uman este pus într-o legătură statutară specială față de poporul ales și mai presus de toate față de Yahve. Un exemplu elocvent în acest sens este ritualul circumciderii. Prin săvârșirea actului de circumcidere, lăsând la o parte aspectul igienic al acestuia, avem în fața noastră un act de mărturisire a faptului că persoana în cauză aparține de acum înainte poporului ales,

obligându-se să păstreze legământul cu Yahve. Astfel îndeplinind îndatoririle prescrise față de trup, printr-o raționalizare a vieții pe baza unor înalte principii morale și a unor ritualuri de purificare, omul săvârșește un act plăcut lui Dumnezeu și se apropie din ce în ce mai mult de El”.

Trupul, aparținând lumii materiale, este elementul prin care omul se deosebește radical de Dumnezeu¹³, dar în pofida materialității sale, el este sediul unor funcțiuni care depășesc ceea ce înțelegem noi în mod obișnuit prin cuvântul „carnal”. De exemplu, în Ps. 83, 2 ș. u., „sufletul ... inima ... și trupul” se sfârșesc și se bucură de dorul lui Dumnezeu; tot așa în Ps. 15, 9: „... s-a veselit inima... s-a bucurat limba... dar încă și trupul... va sălășlui întru nădejde”.

Iată cum învățătura despre suflet și trup ne conduce în mod necesar și la stabilirea raportului dintre aceste două componente ale entității umane.

În antropologia Vechiului Testament am văzut că trupul nu este definit prin distanța care-l separă de suflet, ci prin faptul că el oferă un teritoriu de acțiune pentru viața sufletului.

Pentru a înțelege antropologia biblică, „trebuie mai întâi să îndepărtăm dualismul grec clasic sau cartezian modern, în care sufletul și trupul apar ca două substanțe în luptă: „trupul este un mormânt pentru suflet” (soma-sema). Conflictul biblic se situează într-o cu totul altă perspectivă: proiectul Creatorului, dorințele Lui se opun dorințelor creaturii, sfințenia se opune stării de păcat; firea curată se opune pervertirii.

Trupul, basar, sarx desemnează ansamblul, complexul: trupul viu. Omul iese din mâinile lui Dumnezeu „suflet viu”, el nu are suflet, el este suflet, el este trup, este psyché, nephesh. Dacă dispăre sufletul, nu rămâne un trup, ci țărâna lumii, „țărâna în țărână se întoarce”.

Iată de ce „sufletul se manifestă prin corporal, iar trupul poate influența în mod marcant dinamica sufletească a persoanei; un aforism rabinic dă o uimitoare importanță grijii față de trup, instalând-o într-o perspectivă soteriologică: „Puritatea trupului conduce spre puritatea spirituală”.

Concepția privind unitatea ființială dintre trup și suflet, este prezentă și în gândirea iudaică de mai târziu în contextul învățăturii privind învierea cea de apoi (II Mac. 7, 14, 23) și apoi mântuirea.

Reprezentarea unitară a persoanei umane „are profunde implicații privind viața eshatologică. Faptul că omul este descris ca „o persoană vie” (Geneză 2, 7), o ființă care trăiește și nu e considerat ca sumă a două entități, ci unitate care se exprimă pe două planuri

ființiale, spiritual și pământesc, implică ideea necesității participării întregii persoane umane la viața veșnică. Deci nu numai partea spirituală va participa, va fi părtașă la nemurire, ci și cea trupească care, prin conjugare cu „suflarea divină” primește și ea de la creare dimensiunea vieții veșnice”.

Biserici și Mănăstiri din Oltenia

Însemnări și Amintiri de Cinste din Istoria Bisericii Oltene: Biserica din Argetoaia, Ctitorie Boierească cu Valoare Biseculară

Arhid. Ioniță Apostolache¹

La 40 de km de municipiul Craiova, în Protopopiatul Craiova Nord, se află Parohia Argetoaia. Localitatea este legată de numele boierilor Argetoieni, mândrindu-se cu o biserică de peste 200 sute de ani.

Parohia Argetoaia se găsește așezată la 40 de km de municipiul Craiova și face parte din protopopiatul Craiova-Nord. Comuna Argetoaia a luat ființă odată cu venirea pe aceste meleaguri a boierilor Argetoieni, al căror nume îl și poartă. Denumirea așezării derivă de la Argidava, localitate prin care trecea drumul roman din Moesia spre Tibiscum-Răcari și mai departe spre Pelendava. În componența comunei se află satele: Salcia, Macrea, Teascu din Deal, Teascu din Vale, Ursoaia, Leurdoasa, Băranu, Novacu, Berbeșu, Iordăchești, Atârnați, Bălăcești, Grădinărești, Piria. Prima atestare documentară apare la data de 15 octombrie 1595. Apare consemnată aici donația pe care o face domna Stanca, soția lui Mihai Viteazul, către Mănăstirea „Dintr-un Lemn”, căreia îi parvenea astfel moșia Piria. Un an mai târziu, stareța mănăstirii întocmește o scrisoare către divan, cerând respectarea hotarelor moșiei Piria de către Boierii Argetoieni. Într-un alt document, Zapisul lui Leon Vodă din 16 mai 1632, îl găsim menționat pe „Mihai Aost din Argetoaia”.

Ctitorie a boierilor Argetoieni

Biserica Parohiei Argetoaia a fost împodobită cu trei hramuri: Sfântul Nicolae, Sfântul Ioan Botezătorul și Sfântul Gheorghe. Este monument istoric, cu o vechime de peste 200 de ani. Lăcașul de închinare a fost sfințit la 6 octombrie 1813, lucru fiind consemnat cu negru, în alfabet chirilic, pe peretele de Vest al pridvorului, la exterior, unde stă scris: „Această sfântă biserică sa zugrăvit de mine robul lui Dumnezeu Ioan Dascălu... Craiova, 1813”.

Biserica a fost construită în timpul domnitorului Caragea. Între documentele care certifică acest aspect se află cele două pomelnice epigrafice, datate din 1795 și 1841. Tot în acest sens,

---

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

Sinodiconul sfântului locaş arată că este „ctitoria lui Ion Argetoianu, biv vel clucer, a soţiei sale Ecaterina Obedeanca, a lui Gheorghe Argetoianu, biv vel paharnic şi a Ilincăi Buzescu – cu toţii boieri din neamul Argetoi), iar crucile de lemn pictate din cimitirul satului Salcia sunt de asemenea declarate monument istoric. Este cunoscut faptul că, familia Argetoianu este atestată în documentele vremii încă din anul 1668, atunci când, într-un document privitor la Cerneţi în care apare şi semnătura lui Mihaiu Hargetoianu, care avea titlul de vel stolnic. Tot de la sfârşitul secolului al XVII-lea, într-un act domnesc, datat din anul 1697, întâlnim un Dumitraşco Argetoianu, vel Căpitan.”

Biserica a fost aşadar zidită de Ion şi Gheorghe Argetoianu în anul 1813 din cărămidă, având forma de corabie, pictată în frescă – stil bizantin, de un oarecare zugrav, Ion Dascălul. În anul 1913 a mai suferit reparaţii şi retuşări la zugrăveală făcute de pictorul Şt. Năchescu. În jurul ei se afla altădată cula boierească, precum şi o cruce de piatră, pusă de Gheorghe Argetoianu în amintirea „cuconului Nicolae” şi datată 1558. În sfântul locaş se găseşte mormântul unuia dintre ctitori, Constantin Argetoianu, trecut la cele veşnice în anul 1860.

Sfântă Liturghie Arhierescă la două secole de la zidirea bisericii

În anul 2008, biserica parohială a fost integral restaurată, fiind resfinţită la 24 mai, acelaşi an, de către Preasfinţitul Gurie, pe atunci Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei. Lucrările de renovare şi consolidare au fost coordonate de preotul paroh Dumitru Nistor. Sfinţia sa a fost răsplătit pentru întreaga activitate pastoral-misionară de IPS Părinte Mitropolit Irineu, acordându-i-se Gramată chiriarhală de mulţumire şi apreciere în cadrul Sfintei Liturghii Arhieresti, săvârşite aici în ziua de 6 octombrie 2013, cu prilejul împlinirii a două secole de la zidirea sfântului locaş.

Mânăstirea Vatopedu – Perla Sfântului Munte Athos

Pr. Tinel Florin Dudău¹

După Țara Sfântă, cel mai important loc pentru lumea creștin-ortodoxă este Sfântul Munte Athos, o mică peninsulă în marea Egee, cu suprafață de 339,5 km², care împreună cu alte două mici peninsule, Sitonia și Casandros, este legată prin câte o fâșie de pământ de peninsula Calcidică. Peninsula atonită se întinde de la nord-vest spre sud-est, având o lungime de circa 30 km și lățimea medie de 12 km.

Muntele Athos este o republică monastică, are regim administrativ autonom în cadrul Greciei. Astfel, Sfântul Munte se conduce după un regulament monastic elaborat de Comunitatea celor 20 de stareți și recunoscut de Patriarhia Ecumenică și de guvernul de la Atena. Printre alte prevederi în Regulament, se menționează interzicerea sub afurisenie a intrării femeilor în Sfântul Munte.

În Muntele Athos se află 20 de mânăstiri mari sau împărătești, cu aceleași drepturi egale. În ordinea ierarhică și istorică, acestea sunt: Marea Lavră, Vatopedu, Iviru, Hilandar, Dionisiu, Cutlumuș, Pantocrator, Xeropotamu, Zografu, Dochiaru, Caracalu, Filoteu, Simon Petra, Sfântul Pavel, Stavronichita, Xenofont, Grigoriu, Esfigmenu, Sfântul Pantelimon, Constantimonitu.

Una dintre cele mai vechi, mai mari și mai importante mânăstiri atonite, a doua după Marea Lavră, este Mânăstirea Vatopedu. Aceasta este așezată la malul mării, pe latura de nord a peninsulei Athos, pe un platou înșorit, adăpostit de o parte de munți și de păduri, iar de cealaltă parte de livezi, de grădini și de vii. Sufletul este uimit de măreția construcțiilor, de vechime, de dulceața sfintelor slujbe, de tezaurul de artă și cultură ce se păstrează aici. Din punct de vedere istoric, Mânăstirea Vatopedu este considerată cea mai veche din Athos. Prima așezare datează din anul 383. Fiind distrusă de mai multe ori, în veacul al IX-lea a fost refăcută de trei frați: Atanasie, Antonie și Nicolae, care apoi s-au călugărit.

În anul 1204 cruciații au ucis mai mulți călugări în Vatopedu și au devastat mânăstirea. Biserica cu hramul Bunavestire datează din secolul al XI-lea cu frescă din 1312. Domnii Moldovei și ai Țării Românești au făcut danii importante Mânăstirii Vatopedu. Primul este pomenit Ștefan cel Mare și Sfânt care a zidit pigul (turnul de

---

¹ Preot la Spitalul de Psihiatrie, Poiana Mare, județul Dolj.

apărare) și arsanaua (portul) de la malul mării. Pe zidul acestei clădiri din piatră a trei etaje se vede și astăzi tabloul votiv în basorelief de marmură și inscripția în limba greacă.

După Ștefan cel Mare, Sfântul Neagoe Basarab înnoiește o bună parte din incinta mănăstirii, între anii 1512-1520. Acesta construiește un paraclis nou închinat Brâului Maicii Domnului, acoperă biserica mare cu tablă de plumb, reface turnul de apărare, pivnița și bucătăria. Tot el dăruiește un ajutor anual de 200 de taleri de argint.

Un alt domnitor român ajută Vatopedul. Acesta este Vlad Vintilă (1535) care dă ajutor de 10 000 aspri de argint. Matei Basarab dăruiește ajutoare pentru biserică și donează icoanele împărătești din catapeteasmă în 1635. Tot lui i se atribuie stema Țării Românești pe perețele de vest al bisericii. Vasile Lupu dă ajutor pentru întreținere și achită datoriile mănăstirilor atonite către turci în anul 1652. Nu uităm nici de Sfântul Constantin Brâncoveanu care dă ajutor bănesc anual câte 21 000 aspri de argint pentru lucrări de refacere.

În Mănăstirea Vatopedu se găsesc și icoane făcătoare de minuni. Cea dintâi icoană făcătoare de minuni este numită „Ctitoria” și stă în sfântul altar. Pe timpul arabilor a fost ascunsă într-o mică fântână sub sfânta masă cu o lumânare aprinsă lângă ea. După 72 de ani icoana a fost găsită acolo nevătămată și cu lumânarea aprinsă alături.

Altă icoană miraculoasă este numită „Izvorătoarea de mir”, care a izvorât untdelemn pe timpul foamei. A treia icoană miraculoasă a Maicii Domnului este numită „Junghiata”. Se păstrează într-un paraclis alături de biserică. Această icoană a fost lovită în obraz de un diacon, din lucrarea diavolească și a curs sânge. Se vede jos sub icoană mâna uscată a diaconului care a lovit-o.

A patra icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului se numește „Izbăvitoarea de barbari”. De multe ori această sfântă icoană a scăpat mănăstirea de năvălirile barbarilor. O dată când au năvălit pirații pe mare, Maica Domnului se ruga Mântuitorului să apere mănăstirea, iar pruncul Iisus a pus mâna la gura Maicii Domnului să nu se mai roage pentru aceasta, că voia să dea pe călugări în mâinile păgânilor pentru unele păcate. Până astăzi se vede pe icoană mâna Pruncului Iisus la gura Maicii Domnului.

Mănăstirea Vatopedu deține și importante sfinte moaște și anume: capul Sfântului Grigorie Teologul, care se păstrează într-o cutie de argint aurit, donată de Maria, soția lui Șerban Cantacuzino și Maria Bălăceanu, apoi lemn din Sfânta Cruce, craniul cu urechea

stângă neputrezită a Sfântului Ioan Gură de Aur, craniile sfinților Modest al Ierusalimului, Andrei al Candiei și al Mucenicului Iacob Persul, piciorul Sfântului Mucenic Pantelimon, brâul Maicii Domnului, precum și moaștele întregi ale Cuviosului Evdochim de la Vatopedu.

Biblioteca mănăstirii este cea mai bogată din Sfântul Munte. Aceasta conține 1700 manuscrise, dintre care 150 manuscrise de muzică, 625 manuscrise rare pe pergament și 25 suluri pe pergament datând din secolele IX-XIV. Are și peste 10 000 de cărți tipărite, multe originale, printre care și cărți românești de cult în chirilică. Tezaurul Vatopedului adăpostește numeroase veșminte scumpe cu fir de aur, sfinte vase, broderii, evanghelii din epoca de glorie a Bizanțului.

În prezent, Mănăstirea Vatopedu are printre cei mai mulți viețuitori din Athos, 115 la număr, iar iconomi sunt cei mai mulți – 18. Starețul mănăstirii este părintele Efrem Vatopedinul.

Biografii Luminoase:

Ion Popescu-Cilieni, Slujitor al Altarului și al Culturii

Dr. Toma Rădulescu

Teologul, profesorul, istoricul, misionarul, paleograful și muzeograful Ion Popescu-Cilieni se înscrie în șirul acelor valori care au răsărit din pământul fertil al unei generații care și-a adus generosul aport la păstrarea credinței strămoșești și la îmbogățirea culturii românești. S-a născut la 4 noiembrie 1906 în satul Cilieni-Romanați.

Marele cleric cărturar al Craiovei, Ion Popescu-Cilieni, a fost fiul cântărețului bisericesc Marin Popescu din Cilieni-Romanați, cu ascendență dintr-o veche familie preoțească. A urmat cursurile seminarului din Râmnicu Vâlcea și apoi Facultatea de Teologie din București, pe care a absolvit-o în anul 1931. La 1 noiembrie 1933 a fost hirotonit ca primul diacon al Catedralei Mitropolitane „Sfântul Dumitru” (sfințită la 26 octombrie 1933) din Craiova, iar din data de 21 ianuarie 1940 a devenit preot. Ion Popescu-Cilieni a funcționat ca profesor de religie la Alba Iulia, Turnu Severin și Craiova (Liceul Comercial „Gheorghe Chițu”, Liceul de fete „Regina Elisabeta”, Colegiul „Carol I”), iar din 1948 ca profesor de istorie în Craiova (Școala Medie Financiară, Școala de Drumuri și Poduri, Colegiul Național „N. Bălcescu” – azi „Carol I” și Liceul „Frații Buzești” – azi Colegiu Național).

Ctitor de cultură în Cetatea Băniei

A colaborat la revistele „Arhivele Olteniei”, „Ramuri”, a organizat și îndrumat revista „Renașterea”, „Revista de Istorie Bisericească”, „Mitropolia Olteniei”, „Vatra” și altele. Alături de prof. univ. dr. Toma G. Bulat, a înființat în anul 1943, în locuința sa de pe strada Madona Dudu, nr. 64 pe atunci, prima revistă dedicată istoriei Bisericii noastre Ortodoxe din întreg spațiul românesc, și anume „Revista de Istorie Bisericească”. Revista își propunea editarea tuturor documentelor referitoare la trecutul Bisericii noastre cu comentariul critic aferent. Greutățile materiale ale războiului mondial și instalarea regimului comunist au înfrânt entuziasmul fondatorilor la scurt timp, o reluare a editării acestei reviste fiind azi mai mult decât necesară.

A fost doctor în teologie, Secția istorică, cu monumentală lucrare „Învelișurile vechilor noastre biserici” (1945), care a primit

„Magna cum laudae” din partea academicienilor teologi Theodor M. Popescu și Nicolae M. Popescu, lucrare neegalată până azi. Tot el a întocmit cele mai documentate studii privind istoricul Mitropoliei Olteniei, al Catedralei Mitropolitane „Sfântul Dumitru”, dar și al bisericilor din Vâlcea și Gorj, realizând o nouă viziune asupra mediului rural profund creștin ortodox. A adunat și donat Arhivelor Statului și Muzeului Olteniei sute de documente, monede, medalii, obiecte. A fost un excelent editor de documente, în special referitoare la istoria Bisericii noastre Ortodoxe. De asemenea, a deschis seria corpusurilor de documente privind istoria economiei naționale prin cartea „Meșteșugari și neguțători din trecutul Craiovei. Documente (1686-1869)”, în colaborare cu Al. Bălintescu etc.

Iubitor și practicant al artei muzeale

Ca muzeograf a transcris o bună parte din documentele vechi ale Muzeului Olteniei, multe donate de el, a încurajat donațiile, a îndemnat elevii să aducă toate descoperirile de pe raza locului de baștină și să le doneze muzeului. Cităm spre exemplificare concepția sa despre relațiile școală-muzeu păstrată într-una dintre lucrările sale: „Pentru ca să nu se mai întâmple ce s-a întâmplat în trecut este bine ca școlarii noștri să contribuie la strângerea acestor obiecte și monede și să le încredințeze școlii pentru a face să ajungă într-un muzeu regional, unde nu se vor mai pierde. Eu aș propune chiar ca obiectele arheologice și istorice strânse cu școlarii să alcătuiască un muzeu al Ministerului Culturii Naționale”. Exemplele celor care au făcut acestea sunt Ștefan Ciuceanu, întemeietorul Muzeului Olteniei, preotul Constantin Drăghici de la Biserica Madona Dudu, profesorul Ilie Constantinescu de la Caracal. Ion Popescu-Cilieni își propunea să facă un album cu biserici de lemn pentru a nu mai fi demolate și înlocuite cu altele fără valoare arhitectonică.

La 31 octombrie 1996, în cadrul ciclului „Oameni de seamă” s-a organizat la sediul Secției de istorie a Muzeului Olteniei o expoziție retrospectivă cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la naștere și 40 de ani de la trecerea la cele veșnice a pr. prof. dr. Ion Popescu-Cilieni. Vernisajul s-a bucurat de prezența membrilor familiei și prietenilor, dintre care amintim pe: Episcopul Damaschin Coravu, pr. Dumitru Bălașa, cercetător științific principal Ileana Petrescu, urmașii preoților Ion Iordache și Marin Neamțu de la Biserica Madona Dudu, precum și numeroși preoți, studenți de la Facultatea de Teologie din Craiova, elevi de la Seminarul Teologic.

Între numeroasele obiecte și cărți lăsate Muzeului de Istorie, amintim și de colecția de numismatică romană imperială, medievală și parțial modernă, donată de familia sa în anul 1962, după trecerea la cele veșnice în anul 1956 și mutarea soției, fiului și fiicei în București. Colecția cuprinde monede antice romane din epoca imperiului, monede medievale, descoperiri izolate din diverse colțuri ale Olteniei, precum și un fragment de tezaur din epoca modernă recuperat de pe raza orașului Craiova, din zona situată în apropiere de locuința sa.

Alături de marii cărturari ai Băniei

Contribuția majoră a Bisericii noastre Ortodoxe și a slujitorilor săi la formarea unor muzee publice, folositoare tuturor categoriilor sociale și credințelor celor care doreau să le cunoască valorile, în epoca regimului comunist a fost negată fie prin omitere, fie prin diminuarea aportului acesteia. După decembrie 1989 a devenit imperios necesar a reconstitui pe baza studiului arhivelor și colecțiilor publice rolul arhierilor și preoților cărturari în constituirea patrimoniului nostru național. Este cazul părintelui prof. dr. Ion Popescu-Cilieni, care, alături de pr. Dumitru Bălașa, a colaborat cu academician C.S. Nicolăescu Plopșor (mult timp membru al Adunării eparhiale și inițiator al înființării în anul 1939 și reînființării în anul 1947 și 1949 a Mitropoliei Olteniei) la dezvoltarea și îmbogățirea patrimoniului arheologic și istoric al Muzeului Olteniei.

De aceea, trebuie spus că părintele Ion Popescu-Cilieni, pe parcursul scurtei sale vieți, a depus toate eforturile pentru salvarea așezărilor preistorice și antice, precum și pentru recuperarea obiectelor și monedelor antice descoperite în diverse zone ale Olteniei. Ca profesor de religie și de istorie, a apelat la elevii liceelor unde a predat, care, în semn de dragoste și respect pentru dascălul lor, le aduceau la școală și le donau acestuia. Cu scrisul său ordonat și citeț pe plicurile unde a pus monedele respective, părintele Ion Popescu-Cilieni nota cu meticulozitate principalele date istorice. Dată fiind importanța circulației monetare în epoca imperială romană reflectată în descoperiri monetare izolate, ne-am străduit să identificăm toate monedele cu locul de descoperire a lor aflate în colecții publice sau particulare din perimetrul geografic al Olteniei.

Recenzii:

Lucrare Publicată sub Egida Editurii „Mitropolia Olteniei”: „Logos Parainetikos” în Abordare Hrisostomică

Arhid. Ioniță Apostolache¹

Lista lucrărilor de înaltă ținută academică, publicate la Editura „Mitropolia Olteniei” în cursul anului 2015, a fost îmbogățită cu titlul „Logos Parainetikos. Principii parenetice în Omiliile la Matei și în alte scrieri ale Sfântului Ioan Gură de Aur”. Așezată sub semnătura pr. conf. dr. Adrian Ivan, cadru didactic la Facultatea de Teologie din Craiova, lucrarea însumează o laborioasă analiză omiletică asupra metodelor consacrate din opera hrisostomică.

„Logos Parainetikos” reprezintă cea mai nouă analiză omiletică asupra operei Sfântului Ioan Hrisostom, în teologia românească actuală. Subiectul lucrării este în fapt un frumos angajament față de cel mai mare predicator al Bisericii Răsăritene, dat fiind contextul anului omagial 2015, în care viața și opera sa au fost vizate în mod direct. În acest sens, părintele Adrian Ivan își asumă dintru început o mare responsabilitate, pe care o duce la bun sfârșit cu succes. Cele peste 380 de pagini fac dovada unei aplecări profunde asupra stilului parenetic, desprins din celebrele „Omilii la Matei” și din alte scrieri semnate de marele ierarh antiohian. Lucrarea este împărțită în patru mari părți, în care sunt tratate pe rând caracteristicile omiliei hrisostomice: I. Omilia ca parcurs analogic, de la vorbirea simplă, la învățătura adevărată, II. Principii parenetice în omiliile hrisostomice, III. Elemente de arhitectură omiletică privind scopul parenetic al predicii hrisostomice și IV. Principii și mijloace de comunicare în predica hrisostomică.

„Amvonul și predica – o Golgotă a descoperirii sensurilor dumnezeiești”

Proiectul publicistic inițiat pr. Adrian Ivan este întărit de binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, care a semnat și cuvântul înainte. În însemnarea sa, IPS Părinte Mitropolit a evidențiat legătura sinergică dintre predică și predicator, evidențiindu-le drept „două realități bine conturate atât în viața, cât și în opera Sfântului Ioan și, prin asta,

---

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

importanța lor în misiunea Bisericii capătă dimensiuni universale”. Mai mult, exemplul personal pe care Sfântului Părinte îl impune celor din epoca sa, transcende veacurile ajungând normativ și definitiv pentru fiecare slujitor al amvonului. „Această conștiință și imensă responsabilitate pe care o are preotul prin intermediul predicii, l-au înfricoșat atât de tare pe Sfântul Ioan Gură de Aur încât l-au ținut departe pentru o vreme de chemarea preoțească. Amvonul și predica, în gândirea lui, sunt o Golgotă, un drum al Crucii, al descoperirii sensurilor dumnezeiești, nu numai după cum se străduiește predicatorul să înțeleagă, ci după cum Dumnezeu îi descoperă lui pe măsura împlinirii tuturor acelor pe care le propovăduiește. Astfel, predicatorul este atât de unit cu cele propovăduite, încât vorbirea despre ele se naște din dorința sinceră ca toți să se împărtășească de bucuria cunoașterii lor prin experiență. Această latură nevăzută a predicii Sfântului Ioan răspunde întru totul scopului parenetic al cuvântărilor sale” (p. 10).

Repere din specificul parezei hrisostomice

Stilul în care se încropează analiza părintelui profesor Ivan este unul cursiv și lămuritor, variind cu ușurință între specificul omiletic și analiza teologică. Nota dominantă o reprezintă însă concentrarea celor două componente folosite în redactare, de analiză și expunere, în direcția explicitării noțiunilor de omilie și pareză, pe profil hrisostomic. În felul acesta, autorul socotește omilia drept reflectare a „îndeletnicirilor bune, urmare pozitivă a împlinirii Cuvântului lui Dumnezeu” (p. 35). Pe de altă parte, toate aceste elemente de context teoretic sunt aduse în realitatea concretă a slujirii preoțești. Se arată astfel că „prin predică, preotul se deosebește de alte ipostaze ale vorbirii umane”, întrucât „nu mai vorbește în numele său, ci în numele lui Dumnezeu”. Acest lucru este evidențiat de Sfântul Ioan Gură de Aur, care arată adesea „parcursul analogic în predică începe din inima predicatorului, din viața lui ... și se îndreaptă către viața credincioșilor, către fiecare și către toți deopotrivă” (p. 49-50).

Una din caracteristicile parezei hrisostomice are în vedere „vindecare sufletească a persoanei”. Între metodele adoptate de Sfântul Părinte în acest sens este și „invocarea conștiinței în predică”. „La Sfântul Ioan, notează autorul, conștiința este un subiect predilect, uneori subînțeles din contextul descrierii faptelor morale, ce condiționează profund caracterul parenetic al omiliei. El este că dreapta judecată față de cele scrise în Sfânta Scriptură este rodul păstrării vii a conștiinței” (p. 132). În altă ordine de idei, actualitatea

„Logosului Parainetik” la Sfântul Ioan Hrisostom rezidă din profunda sa implicare liturgică. În concepția sa, predica trebuie să facă parte din „structura sacramentală a Sfintei Liturghii”, întrucât „cuvintele predicii devin puternice prin rugăciunea întregii Biserici, pentru că toți se împărtășesc din același Trup și Sânge al Domnului” (p. 306).

În concluzie, cartea „Logos Parainetikos”, semnată de pr. conf. dr. Adrian Ivan, reprezintă o contribuție esențială în domeniul Omileticii ortodoxe, descoperind în mod pertinent și argumentat o cale de tradiție și totodată un specific incontestabil al Bisericii noastre.

Poezia Religioasă:

Între Cer și Pământ

Pr. Mircea Nincu¹

“Când așezi cerul peste pământ,
Totul pare mult mai înalt.
Însă de așezi focul peste cuvânt,
Înaltul e tot mai mic și aproape uitat.”

Astfel mi-am zis, când priveam vârful brazilor,
Ce căutau lumina din prăpastia fără sfârșit.

Răzbătea de jos zgomotul apelor
Ca niște castori sfărâmând munți de granit.

La vremea când fânul uscat se strângea
În căpițe urcasem prin coasta pădurilor.

Muntele împietrise în clopotnițe și turlle.

Nu venisem să mă închin la icoane,
Nici să slujesc monahilor câteva zile.
Căutam ajutor să zidesc în câmpie casă
Pentru rugă și pentru slujire cerească.

După ce am risipit rândunicile care voiau
Să își facă cuib în pântecul sobei starețului,
Poftit-am a cina la umbra rugăciunilor lor
Și din dărnicia muncii muntenilor adăstam.

Apoi, înainte ca soarele să se ascundă
În codri negri de brazi, coborât-am tăcut
Prin livadă către adâncul muntelui să visez.
Odihneau crucile la fiecare cap de mormânt,
Ca niște candelă purtând nume de sfânt
Închise pentru totdeauna cu uși de cuvânt.

---

¹ Preot la Parohia „Sf. Ierarh Petru Movilă”, Craiova.

M-am închinat mărunț și repede ca apa
Ce cădea în cascada nevăzută de sub brazi
Și m-am retras pe lângă meri, pe lângă vite,
Pe lângă struguri culegând din fiecare
Un pol de mere coapte, lapte și boabe
Ce le-am pus în cel mai adânc colț de inimă.

Acum înțeleg cât de rău și cât de pierdut atunci
Mă aflam între cer și pământ și între cuvinte!

Îmi ardeau ca cea mai adâncă noapte gândurile
Mocnit și tăcut cu fum sufocând luminândurile.

Sub Bolta de Piatră

Pr. Mircea Nincu

Stam așezat în umbra norilor de sub bolta de piatră.
Așteptam îngerii să vină la spovedit.
Aplecat ca o salcie îmi lăsam mâinile udate de ape,
Treceau umbre de gânduri și ploi.

Era o primăvară fără fulgere cu plete pline de flori.
Așteptam să dezleg cerul de umbre.
Priveam către poarta raiului ce înțepenise de când
Nimeni nu îi mai bătuse în tâmplă.

Lângă tine mă așez ca un prunc și îți caut sânul,
Căldura maternă din care nasc amintiri.
Au rămas umbrele tuturor să se roage. Din fire
Noi ștergem urme adânci de heruvim.

Și mi se închinau cu lacrimi zorii care nasc zile.
Privesc covoarele cum stau risipite.
Ca niște palate din depărtări cu coloane și turle
Să se mărturisească nu mai sunt îngerii.

Nici stropi, nici stele cerul nu lasă să cadă.
Tăcerea se așterne ca un vis risipind
Dincolo de carne, de timp și dincolo de suflet
Pustiiri infinite de înger și heruvim.

Fântânarii Cerului

Pr. Mircea Nincu

Cerul plin cu fântâni aștepta fântânarii
Ce aprofundau mereu esența pământului.
Ruginiră lanțurile, îmbătrâniseră ciaturarii
Încât se înnămolise albastrul cuvântului.

Fântânarii săpau după apă crudă în aer,
Dezlegătorii gândurilor izvoarelor norilor.
Un pustiu de ispite cum fuiorul de caier
Se făcea munca adâncului în mâinile lor.

Tot astfel și în inima mea un cer se făcea
Cuvânt de aluat și de făcut viață din el.
Așteptam numai fântânari cu aripi de stea
Să rupă izvoarele fântânilor săpate în cer.

Documentare:

Praznicul „Bunei Vestiri” în Gândirea Sfinților Părinți: Sărbătoarea Bucuriei Veșnice

Pr. Conf. Dr. Constantin Băjău¹

Bunavestirea este sărbătoarea bucuriei prin excelență, o bucurie nevremelnică, adusă Bisericii celei iubitoare de Hristos. Ea nu își pierde degrabă forța, precum florile primăverii, căci nu izvorăște din lume. Este o bucurie veșnică și mereu înfloritoare, iar tăria ei este mai presus de lume.

Cuvântului lui Dumnezeu, potrivit cu voința Tatălui și prin împreună-lucrare a Duhului Sfânt, se unește cu firea noastră omenească, cea care odinioară a fost scoasă din rai și o readuce la frumusețea ei primordială. Să ne gândim cât de mare era prăpastia între firea dumnezeiască și firea cea omenească, muritoare! Nu era doar cât prăpastia care despărțea pe bogatul nemilostiv de Lazăr, cel aflat în sânurile lui Avraam. Era prăpastia care desparte firea necreată și veșnică a lui Dumnezeu de firea omenească stricăcioasă. Să ne gândim și la unirea inseparabilă a unor firi așa de diferite, cea a omului cu cea a lui Dumnezeu. “A lui Dumnezeu Cel Bun, Creatorul, Stăpânul, Cel care a făcut toate doar cu Cuvântul. Cel care a adus de la ne-existență la existență, doar prin voința Sa, lumea cea văzută și cea nevăzută. Și a omului, a robului celui muritor, a celui nerecunoscător și nemulțumit, a celui care, prin neascultare, a ales viața cea trecătoare” (Sfântul Petru al Argosului).

Stăpânul tuturor coboară de dragul nostru din înălțimea Sa cea de negrăit, “ca să plătească pentru lenea și somnul adânc al indiferenței” neamului omenesc. Să înțelegem pogorământul Său. Căci Dumnezeu nu ne mai vorbește prin Lege și prin profeții Săi, ci Cuvântul ia firea noastră ca să o curățească de păcat. Acum este vestită lumii cea mai mare noutate (cum spunea Sfântul Ioan Damaschinul): că Fiului lui Dumnezeu se va naște din Preacurata și Pururea Fecioara Maria.

“Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine!”

Dumnezeu Cel Atotputernic trimite pe îngerul Său în Nazaret, către Fecioara Maria, ca să aducă vestea cea plină de bucurie a zămislirii.

---

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

Gavriil, împlinind voia Tatălui, iese degrabă din bolta cea cerească, brăzdează văzduhul cu trupul său cel iute și ușor și, “venind de sus cu aripi”, ajunge la Fecioara Maria. Iar îngerul, uimit de curăția și nevinovăția ei, se întreabă în sinea lui ce cuvinte să găsească pentru a-i vesti copilei celei prea-fericite măreția tainei ce avea să se petreacă într-însa? Desigur, nu așa cum grăise mai înainte lui Zaharia – robul, ci cum se cuvenea celei înlăuntrul căreia Însuși Stăpânul se sălășluise. Și îi spune: “Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine!” Odinioară, Domnul grăise Evei: „Întru dureri vei naște fii”. Și lui Adam: „În sudoarea feței tale te vei hrăni cu pâinea ta”. Acum blestemul Evei se ridică și se preschimbă în binecuvântare. Însuși Adam, cel dintâi blestemat, se binecuvântează prin Fecioara. Întreg neamul omenesc primește binecuvântarea Tatălui (Sfântul Sofronie al Ierusalimului).

Faptul Întrupării Fiului lui Dumnezeu se afla în planul providenței divine cu mult timp înainte. „Fecioara cea de Dumnezeu mărită și aleasă a fost organ al lui Dumnezeu”, „instrument” în lucrarea mântuitoare a neamului omenesc, prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu și primirea Lui în ființa ei. Cei din Legea Veche cunoșteau și așteptau împlinirea acestui fapt. De aceea, Sfântul Ioan Damaschin, citând din psalmul lui David, zice: „Astăzi toate popoarele să strige Împărătesei care s-a născut din David, zicând împreună cu el: Lucruri minunate s-au grăit despre tine, cetatea lui Dumnezeu, a Împăratului (Psalm 86, 2). Să se deschidă cartea profeților cea scrisă de Dumnezeu și să vorbească despre pururea copila și Fecioara Maria, să se bucure prin mijlocirea cetății celei insuflate (Nazaretul) toate cetățile Iudeei...”.

„Mijlocitoarea neamului celui muritor al oamenilor”

Fecioara Maria este „anti-tipul vasului însuflețit al lui Noe”. Căci corabia lui Noe, salvatoarea omenirii din dezastrul potopului, preînchipuie pe Maica Domnului, care prin sălășluirea în ființa ei a Fiului lui Dumnezeu, s-a făcut sălaș al întregii omeniri și salvarea ei de la pieirea trupească și sufletească. Este „Mijlocitoarea neamului celui muritor al oamenilor”, căci de la pământ la ceruri a făcut “pod” celor muritori! Ea aduce liniștirea furtunii tristeților și împletește harul veseliei, îmbrăcându-i cu hainele strălucitoare ale nesticăciunii. Fecioara Maria este „palat mai mare decât întreaga zidire”.

Sfântul Grigorie Palama, vorbind despre Bunavestire, reamintește că taina aceasta este neînțeleasă nu numai de oameni, ci

și de îngeri și arhangheli. Gavriil, fiind întrebat de Fecioara Maria cum va fi aceasta, de vreme ce ea nu știe de bărbat (Luca 1, 34), neputând să-i răspundă și să-i talmăcească, a găsit scăpare la Dumnezeu, zicând: „Duhul Sfânt se va pogori...” (Luca 1, 35), adică „Duhul Sfânt și puterea Celui Preînalt vor zămisli pruncul cel fără sămânță, dar cum și în ce fel, nu a spus”. Acest cuvânt cuprindea o taină și mai mare, pentru că Cel ce (din ea) se naște se va numi Fiul Celui Preaînalt.

„Astăzi Adam cel alungat se întoarce”

Fecioara a fost înzestrată, în afară de curățenie, și cu mai multă înțelepciune decât orice altă ființă omenească. Ea cunoștea tainele Scripturilor de Dumnezeu insuflate și ale Sfinților Profeți. De aceea, s-a supus întru totul voinței lui Dumnezeu, zicând îngerului: Iată roaba Domnului, fie mie precum spui! Și de îndată ce îngerul a plecat de lângă ea, a intrat înlăuntrul ei Stăpânul îngerilor și al întregii zidiri, “fără a părăsi tronul Tatălui Său, dar sălășluindu-se cu totul în pântecele Fecioarei” (Sfântul Petru al Argosului).

Sfântul Simeon Noul Teolog, tâlcuind evenimentul Bunevestiri, spune că Dumnezeu Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos a trimis pe Arhanghelul Gavriil „din înălțimea cea sfântă a Lui” (Psalm 101, 20). Acesta înfățișează Fecioarei Taina. Împreună cu cuvântul, a intrat “întreg Cuvântul ipostatic și deoființă al lui Dumnezeu și Tatăl în pântecele Fecioarei și prin venirea și împreună lucrarea Sfântului Duh, Cel deoființă a luat trup, înzestrat cu minte și suflet din sângele curat al ei și s-a făcut om” (Filocalia). O, ce taină mare! Dumnezeu, Cel care ține universul în palmă, „se mărginește în tihnă în pântecele Fecioarei”! Cel de care se înfricoșează puterile cerești, se întrupează acum din pântece femeiesc. Creatorul întregii oștiri cerești a îngerilor și făcătorul oamenilor, cheamă acum la Sine pe (Adam) cel exilat, fiindcă se face om. Zidul despărțitor se surpă și se împlinesc vechile profeții despre întoarcerea noastră. “Astăzi toată firea simte bucuria, căci vede că s-a împlinit taina cea de dinainte de veacuri hotărâtă. Astăzi Adam cel alungat se întoarce și se realizează împăcarea noastră, a celor care am fost îndepărtați. Astăzi se rupe zapisul blestemului și începe să se scrie eliberarea pentru noi, cei aflați în robie. De acum nu mai auzim: Pământ ești și în pământ te vei întoarce! Ci auzim lămurit că Dumnezeu este cu noi!”.

Lauda Preasfintei Fecioare prin slava Fiului ei

Întruparea Fiului lui Dumnezeu din Sfânta Fecioară este expresia dreptății lui Dumnezeu. „Căci dacă atotnepătata a păzit tot ceea ce trebuia să păzească și n-a lăsat deoparte niciun lucru din cele datorate, cum putea Dumnezeu să nu facă și El ceea ce se cuvenea?”. Și „de aceea, atunci când îngerul i-a spus limpede că va naște pe Fiul lui Dumnezeu, ea a primit cuvântul cu bucurie, ca și cum ar fi aflat ceva obișnuit și nimic străin sau în dezacord cu puritatea ei” (Sfântul Nicolae Cabasila). Așadar, ce cuvinte de laudă și preamărire s-ar cădea să-i aducem Preacuratei, dacă asemenea cuvinte ar „trebui să fie rostite de îngeri, să fie rodul unei minți de heruvimi și a unei limbi de foc?”. Și ce vom da noi în schimb Celui care ne-a pricinuit atâtea bucurii? Cum vom mulțumi noi Fiului lui Dumnezeu, Care a venit pe pământ, ca să-l readucă pe om din întunericul păcatului? Cine eram noi mai înainte, în comparație cu cine suntem acum? Cine este atât de împietrit la inimă, precum faraon, încât să nu i se înmoaie inima lui de toate acestea?

„Cetatea de dinaintea portului”

Zilele postului ne-au fost rânduite pentru bucuria noastră, ca să dobândim „starea sufletului liniștit, toți câți ne-am ostenit peste an prin zbuciumul vieții, mărturisind lui Dumnezeu păcatele noastre”. Să venim la sărbătoarea Bunevestiri precum corabia vine la liman (port), chiar dacă ajungem aici oboșiți. Să postim, să ne schimbăm, “ca să nu aducem relele mării înlăuntrul portului” (sufletului nostru), nici să nu naufragiem tocmai în acest port. Aceasta este cetatea de dinaintea portului, adică de dinaintea Învierii Domnului. Cetate înconjurată nu cu ziduri de piatră și cu strălucirea vieții celei prezente, ci cu învierea neamului nostru omenesc. Să ne pregătim, ca să intrăm veseli în cetatea aceea fericită a Învierii. Dar cum vom putea face aceasta? „Dacă vom ierta păcatele celor care ne-au rănit. Dacă rupem legăturile aducătoare de ceartă cu alții. Dacă împărțim pâinea noastră cu cei flămânzi. Dacă îi îmbrăcăm pe cei goi, cu gândul că Îl îmbrăcăm pe Hristos prin ei. Dacă ne întristăm împreună cu semenii noștri și ne bucurăm și noi pentru bucuriile lor”. Numai așa vom fi vrednici să intrăm în cetatea Sfântului Paște. Și prin ea, în Ierusalimul de sus.